Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 126 (9809) | 1975 чылдың май 31, суббота | 1925 чылда үндезилеттингеН. | Өртээ 2 көп.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

МЕТАЛЛУРГТАР ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

«Тыва кобальт» комбинаттың даг цегинде бригадир А. Т. Шадриннің удуртканы бригада СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур шалыпчы күш-ажылдың ээлчээнде киргеш, ол улуг болуушкунга турасказадып бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Бригада руда казарының беш чыл планын күүседипкен. Ажыглап болур аргаларны болгаш курлавырларны даг-жылар санап көргеш, тоску беш чылды 'хуусаа бетинде күүседиринче комбинаттың коллективин кыйгырып, металлургия бүдүрүлгезин чигзт-биле үзүктел чок хандырарының хүлээлгезин алган.

А. Т. Шадриннің удуртканы бригадазы «Тыва кобальт» комбинатка даг ажылдарын дүрген чорударының методун эң баштай шиңгээткен коллектив. Хову-Аксының руда курлавырлыг чериниң тургузуу хөрек болган. Ынчангаш ажыктыг руда-биле куруг даг породазын холуштурбас дээш, ындыг методту маңаа непте-реткен.

Даг-жыларның найыралдыг бригадазы бо чылдың артканүезин болгаш 1976 чылдың бирги кварталын СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатkан шалыпчы ээлчегниң үезин болдурарын чарлааш, чыл төнчүзүнге чедир хөй тонна эки шынарлыг руданы гидрометаллургия цегинге бээрин, келир чылдың бирги кварталының планын март 16-да күүседирин, 1600 рубльдиң материалдарын кэмнап алырын хүлээнген.

Эш Шадриннің бригадазының саналын «Тыва кобальт» комбинаттың администрациязы болгаш профэвилел комитеди үүлдүгзүнүп детизэн болгаш бүдүрүлгениң цехтеринге, ээлчегленинге, бригадаларынга ук эгелээшкинни калбаа-биле таныштырарынче, бригаданың үлегерин эдерип, күш-ажылчы чедиишкиннер-биле партияның съездизин уткуурунче металлургтар коллективтерин кыйгырган.

Проходчиктерниң саналын дагжылар бригадаларындан Н. Монгуштуң, Н. Хорошиловтуң удуртkан коллективтери детикип, шалыпчы ээлчегде киргген.

Бригада кежигүннериниң бо хүннердеги ажыл-ижи оларның сөзүнге эз болуп турарын бадыткап турар: ээлчег нормазын шадринчилер 120—150 хуу күүседип турар.

М. ДҮЛҮШ.

ЧУРУКТА: «Тыва кобальт» комбинаттың даг цегинде коммунист А. Т. Шадриннің бригадазының кежигүннери — мурнакчылар: (солагай талазындан) Г. А. Дербенев, А. А. Мешков, В. М. Кипжебаев олар.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ОРБИТАГА БЕШКИ АЖЫЛ ХҮНҮ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Петр Климук биле Виталий Севастьяновтуң орбитада «Салют-4» эртем станциязында бешки ажыл хүнү майның 29-та Москваны-биле 9 шак 50 минута турда эгелээн. Ажыл хүнүнүң программазынга медицина дуржулгаларын кылыры көрдүрген турган.

Үйгу соонда дораан-на долу дыштанылга үезинде хан аргалышкынның байдалын шинчилеп көргеш. Ол үеде чүреттиң ажылдаарының фазалыг тургузуун, артерия базышкының болгаш өске-даа хөй чүүлдерни шинчилеп, демдеглээн. Ол ышкаш өкпеге агаар шимчээшкининиң болгаш магабот температуразының хемчээлдерин тодаратпышаан, электрогардиографтыг шинчилелди база кылып турар. Дуржулгаларның дугайында херек медицинерни алыры-биле хөй чүүлдерни кылып шыдаар «Полином» дээр хемчээшкин аппаратуразын ажыглап турар.

Чер-кырынга эккеп, лабораторияга шинчилээр сорулгабиле космонавтылар бот-боттарындан хан алышкының кылганнар.

«Салют-4» станцияда системалар чогумчалыг ажылдап турар. Ужудуушкун үргүлчүлевишаан.

«Союз-18» деп космос кораблиниң экипажы корабльдиң командири П. И. Климук (оң талазында) болгаш бортинженер В. И. Севастьянов олар космонавтар белеттээриниң Ю. А. Гагарин аттыг төвүнде «Союз» деп корабльдиң өредилге черинде ужудуушкун мурнунда кичээл үезинде.

А. ПУШКАРЕВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Июнь 15—Советтерге соңгулда хүнү

ЭШ Ш. Р. РАШИДОВ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистаның Компартия Төп Комитединиң бирги секретары Шараф Рашидович Рашидов-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны май 29-та Андижан областың Москва районунуң Фрунзе аттыг колхозунуң клубунга болган.

Партияның Москва райкомунуң бирги секретары Н. Турсунов ужуражыышкынны ажыткан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген хижизи — Фрунзе аттыг колхозтуң даргазы Х. Мусаев болгаш аңаа сөс ап, чүве чугаалаанар-даа Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алган чедиишкининериниң дугайын чоргаарал-биле демдеглеп, соңгулда хүнү — июнь 15-те коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче чыылганнарны кыйгырганнар.

Дараазында Ш. Р. Рашидов сөс алгаш, бедик бүзүрел дээш улуу-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Бо бедик бүзүрелди хамыктың мурнунда бистиң ленинчи партиябыска хамаарыштыр көрүп турарын кандидат чугаалаан.

(СЭТА).

ЭШ К. Ф. КАТУШЕВ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Воронеж областың Лискин районунуң «Ийиги беш чыл» совхозунуң Культура бажыңынга Воронеж областың Георгиу-Деж соңгулда округунуң соңгукчуларының РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады, СЭКП ТК-ның секретары Константин Федорович Катушев-биле ужуражыышкыны болган.

Ужуражыышкынны ажылчы чоннар депутаттарының Лискин район Совединиң күүскомунуң даргазы М. И. Шмитько ажыткан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — Лискин районунуң «Давыдовский» колхозунуң парткомунуң секретары Н. Н. Попов К. Ф. Катушевтиң амыдыралының болгаш күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалап берген болгаш соңгулдалар хүнүнде ону дээш бадылаашкынын бээринче округтуң бүгү соңгукчуларын кыйгырган.

Соңгулда хүнүнде боттарының бадылаашкынын коммунистиг болгаш партия кежигүнү эвестерниң бүзүлбас блогунуң кандидаттары дээш берип тура, совет кижилер социалистиг Төрээн чуртунуң улам ыцай чечектелиишкини дээш бадылаарлар деп, санал бергеннер демдеглээннер.

Ооң соонда чыылганнарның изин-биле утkааны К. Ф. Катушев чүве чугаалаан, ону Россия Федерациязының Дээди Совединиң депутадының кандидадынга дешиткени болгаш бедик бүзүрел дээш сеткилдиң ханызындан четтиргенин илереткен.

Соңгукчуларның бедик идепкейи-биле

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 673 соңгулда округундан депутатка кандидат, № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Анатолий Иванович Галайко-биле соңгукчуларның ужуражылгазы Кызыл районунуң төвүнде Культура бажыңынга болган.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП-ниң Кызыл райкомунуң секретары А. Н. Килин илеткел кылган, депутаттың кандидадының допчу намдарын болгаш хой-ниитичи ажыл-чорудулгазын таныштырган. Чоннуң төлептиг оглу Анатолий Иванович Галайко дээш чаңгыс кижи дег бадылаашкынын бээринче чыылганнарны ол кыйгырган.

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады А. И. Галайко чүве чугаалаан. Көргүскен улуг идегел дээш соңгукчуларга өөрүшкүүн илереткеш, ону бүзүредири-биле кызымак ажылдаарын аазаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл-Тайганың № 58 соңгулда округундан депутатка кандидат — Тыва республиканың Башталар черинин даргазы Юрий Сергеевич Катков-биле Кызыл-Тайга болгаш Ишкин суурларга соңгукчуларның ужуражыышкын хуралдары болуп эрткен. Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, Ишкин көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Түлүш Докур-оол бодунуң илеткелинге депутатка кандидаттың ажылчорудулгазы-биле чоннуң тапыштырган.

Депутатка кандидат Ю. С. Катков чоннуң улуг идегелинге өөрүп четтиргенин илередип, соңгукчуларның берген чагыттарын күүседир дээш ажылдаарын бүзүреткен.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Тестиң № 103 соңгулда округундан депутатка кандидат, Тес-Хем райкүүскомунуң даргазы Н. В. Чындыгыр-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны «Ак-Эрик» колхозтуң Культура бажыңынга болуп эрткен.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, колхозта партия организациязының секретары У. Эрендей Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында илеткел кылган. Депутатка кандидат Н. Чындыгырның допчу намдарын болгаш күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын чыылганнарга таныштырган, толептиг кандидат дээш бадылаашкынын бээринче оларны ол кыйгырган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады Н. В. Чындыгыр өөрүп алгаш, көргүскен идегел дээш өөрүп четтиргенин илереткеш, ону садыткаары-биле эки ажылдаарын чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Берт-Дагның № 102 соңгулда округундан депутатка кандидат, «Тес-Хем» совхозта кадрлар инспектору, Совет Эвилелиниң Маадыры Х. Н. Чүргүй-оол-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны «Тес-Хем» совхозка болуп эрткен.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Самагалдайның № 101 соңгулда округундан депутатка кандидат, Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комителиниң даргазы Молгуш Какыйлаевич Шыырап-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны Самагалдайның Культура бажыңынга болуп эрткен.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң секретары С. С. Куулар аңаа илеткел кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады М. К. Шыырап сөс алгаш, соңгукчуларның көргүскен бедик идегелинге өөрүп четтиргенин илереткеш, чоннуң хөрээ дээш улам шудургу ажылдаарын чугаалаан.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1975 чылдың дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин хандырар хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1975 чылдың май 13-те доктаалынга дүүштүр, дүжүт ажаап алыышкынын чогуур хуусазында, бедик шынарлыг чорударын, тараа садарының планнарын күүседирин, чер ажылының продуктуларын сөөртүп, кадагалаарын хандырар сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1975 чылдың дүжүдүн ажаап алырынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринге совхозтарны, колхозтарны, республиканың белеткел болгаш транспорт организацияларын чогуур үезинде белеткээн турарын Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозунга, «Скотобром» треске, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга, Тыва транспорт эргелелинге, Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязынга, Тараа продуктуларнын бүдүрүлге эргелелинге, СЭКП-ниң Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, хооррайкүүскомнарга, районнарның көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелдеринге, «Сельхозтехниканың» салбырларынга болгаш каттыжыышкынынга дааскан.

Дүжүт ажаап алыышкынының эгелээринге чедир бүгү ажыл-агыйларга тараа ажаап алыр комбайннарны, жаткаларны, тараа кургадыр черлерни, арыглаар машиналарны, ногаа, картофель шыгжамырларын, автомобильдерни, автомобиль болгаш трактор кожугларын бүрүн белеткээрин, а ооң соонда ажаап алыышкын техниказының болгаш транспорт херекселдериниң септеттингениниң шынарын дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнге колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүн беленин хынаарын колхозтарда болгаш совхозтарда тараа ажаап алыр комбайннарны септедири-биле «Сельхозтехниканың» салбырларынга болгаш каттыжыышкынынга июнь 10-га чедир чедиреринн доктаалда айыткан;

августуң 1-ге чедир ажыл-агый, салбыр, бригада бүрүзүнге ажаап алыышкын ажылдарының планнарын болгаш графиктерин тургускаш, кижилерин таарыштыр хуваарын, ажаап алыышкын машиналарын база транспорт херекселдерин шын ажылаарын ол планнарга айтыр;

августуң 5-ке чедир хову турлагларын белеткээр, интиниң чемненилгезин, механизаторларын, чолаачыларның болгаш дүжүт ажаап алыышкынынга ажылдаар өске-даа кижилериниң эмчи база культура хандырылгазын организаттаар;

тараа складтарын белеткээрин доозар, оларны дезинфекциилээр, тараа арыглаар, кургадыр, чүдүрер машиналар болгаш механизмнер-биле оларны хандырар, шаңнарже болгаш тараа шыгжамыларынче баар оруктарны септээр, тараа шаңнарын бетоннап, асфальтылап, довураан чыпшыр бастырып тургаш, улам алгыдар. Бар турар бүгү көжер автосептелге мастерскияларын ажаап алыышкынының эгелээринге чедир ыяк белеткээр, ажаап алыышкын техниказы хөй мөөцилелген бригадаларның хову турлагларынга септелге черлерин организаттап, оларны машиналар септээринге, техниктиг ажаалга кылырынга эргежок чугула дүүзаалаашкын болгаш өскедаа дериишкиннер-биле хандырар.

Тараану ажаап алыр, ону шаңнарже болгаш хүлээп алыр черлерже сөөртүр үеде ооң чидириин болдурбазының хемчеглерин колхоз, совхоз, район бүрүзүнге ажылдап кылгаш, боттандырар, тараа ажаап алыр комбайннарны тараа төгүлбес кылдыр сыскып дуглаар, чыдыпкан болгаш чавыс сыптыг тараану ажаап алырынга таарыштырган херекселдер-биле оларны дерип, тараа сөөртүрүнге ажыглаар автомобильдериниң, автомобиль болгаш трактор кожугларының хааржактарын септээр, тырып сыскыыр болгаш бедидер. Тараану чидириг чокка ажаап алырынга белеткээн комбайннарны, автомобильдерни болгаш трактор тергелерин хүлээп алыры-биле район санынга түскай комиссияны тургузар. Тараа ажаап алыышкынын эң таарымчалыг үеде, бедик шынарлыг кылдыр эрттирер дээш комплекстиг ажаап алыышкын—транспорт бригадаларын болгаш звеноларын тургузарынче онза кичээнгейни угландырар.

Бүгү ажыл-агыйларга тараачының быжарын доктаамал хайгаараары, малдың тараа чаза базып, чинр чоруу-биле шинтпирлиг демиселди чорудары эргежок чугула. Колхоз болгаш совхоз бүрүзү 1976 чылдың тарылгазынга райончуткан, эң дээре сорттарның үрезиннерин белеткеп, уруп алган турзун, үрезин болгаш шилчилге фондуларын тургузуп, тараа, картофель болгаш ногаалар белеткээр планнарның күүсеттиннерин хандырзын дээш үрезин участоктарының ажаап алыышкынынче онза кичээнгейни салыр. Тараа ажаап алыышкыны-биле чергелештир, тараа саваңын бөлүп, сараатаарын болгаш мал кыштагладыр черлерже сөөртүрүн организастаары база чугула. Бүгү шөлдерден тараа саваның бүрүнү-биле бөлүп алганының соонда, тараа ажаап алыышкынын дөозулган деп санаар.

Ажаап алыышкын ажылы массалыы-биле калбарарынга чедир, совхозтарда болгаш колхозтарда тараа арыглаар, тараа арыглап-кургадыр черлерни тудуп, эптээр ажылдарны доозарын Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга, ажаап алыышкын фондузун өзугаар тускайлап берген бүгү техниканы республикаже сөөртүрүн август 1-ге чедир доозарын «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга, Тыва транспорт эргелелинге сүмелээн. «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны, Тыва транспорт эргелели, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Иштики херектер министерствозу автомобильдерни болгаш автоприцептерни көдээ ажыл-агый продукциязын сөөртүрүнге августуң 1-ге чедир белеткээр ужурлуг.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде Кызыл хоорайның болгаш районнар төптериниң бүдүрүлге черлериниң чүк машиналарын совхозтарга болгаш колхозтарга тускай данзы өзугаар тодаратынган санбиле кнряштирерин Кызыл хооркүүскомунга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Кав-Хем райкүүскомнарынга, нефть продуктуларын хереглелге дүүштүр республикаже, а ол ышкаш совхозтарже, колхозтарже чогуур үезинде сөөртүрүн хандырарын Кызылдың нефть базазынга, Тыва транспорт эргелелинге, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынынга доктаалда дааскан.

Автооруктарны тударының болгаш ажыглаарының бүдүрүлге эргелели эргелелдің болгаш ооң салбырларының хайгааралында турар, 1975 чылдың дүжүдүн сөөртүрүн боттандырар бүгү оруктарны, ол ышкаш ажыл-агыйларның иштинде оруктарны ол ажыл-агыйларның чагыын өзугаар, оларның акша-хөрөнгизиниң күсели-биле август 1-ге чедир болур-чогууру-биле септеп кылган турар ужурлуг.

Амыдырал хандырылга министерствозу, Күрүнениң контроль-хемчээлдер лабораториязы, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Тараа продуктуларын бүдүрүлге эргелели совхозтарның, колхозтарның болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларның бүгү децилерин септээрин, таарыштыр тургузарын болгаш күрүне хыналдазын чорударын август 1-ге чедир доозар ужурлуг.

Комбайннар белеткээринге болгаш дүжүт ажаап алыышкынын чорударынга киржирибиле июль 1-ге чедир комбайнерлерни болгаш июль 15-тен эгелеп тракторист-машинистерни, а ол ышкаш тараану ажаалдазыынче массалыг кирип турар үеде онаалга өзугаар ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны республиканың совхозтарынче болгаш колхозтарынче Кызыл хоорайның база районнар төптериниң бүдүрүлге черлериниң, организациялыларындан чорударын Кызыл хооркүүскомунга болгаш райкүүскомнарга саналдаан.

Бүгү-ле белеткел организациялларының болгаш бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг базазын совхозтардан болгаш колхозтардан база өскедаа ажыл-агыйлардан көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш чиг-эдин хүлээп алырынга чогуур үезинде белеткээрин хынаарын Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязынга дааскан.

Турум болгаш көжүн чоруур механизаттаашкынның херекселдерин ажыглап тургаш, автомобильдерниң чыгын дүрген децилээрин болгаш дүжүрерин хандырбышаан, 1975 чылдың дүжүдүнүң тараазын хүлээп алырынга тараа хүлээп алыр пунктуларны белеткээрин, тараа арыглаар машиналарны болгаш лаборатория дерилгелерин септээрин, тарааның эң-не эки болгаш үнелиг сорттарының холужар чоруун болдурбайн, тараану чогуур өйүнде болгаш шын тодаралдарын хандырбышаан, контроль киллистерин эргежок чугула саныг лаборантылар-биле четчелээрин август 1-ге чедир доозарын Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелелинге саналдаан.

Респотребсоюз, Садыг министерствозу, райкүүскомнар дүжүт ажаап алыышкынының үезинде хову турлагларынга, трактор-хову бригадаларынга болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларга көжүн чоруур садыгны организастаар, колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының хой-ниити чемненилгезин организастаарынга дуза көргүзер ужурлуг.

Трактор-хову бригадаларын-

(Уланчызы 3-кү арында).

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи Густав Гусакка

Эргим эш Густав Гусак!

Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизиниң албан-хүлээлгезинге соңгутканыңар-биле холбаштыр Силерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өөмнээзинден чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис.

Совет кижилер Силерни фашизмге удур, улусчу эрге-чагырганың тиилелгези дээш быжыг турушту болгаш эрес-шудургу демиселчи, социалистиг Чехословакияның шылгарацгай партийжи болгаш күрүне удуртукчузу деп эки билир. Силерниң революстуг демиселге кызымаккай болгаш күжениишкиниг чоруулары, марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг интернационализмниң идеяларына шыныцарны делегейниң коммунистиг шимчээшкининде төлептии-биле үнелеп турар. Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның акыдуима улустарының аразында найыралды быжыглаарынга, социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарынга Силерниң салыышкыныңарны бистиң чуртувуста бедии-биле үнелеп турар.

ЧССР-ниң Президентизиниң бедик албан-хүлээлгезинге Силерниң ажылдаарыңар Чехословакияга сайзырацгай социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чедип алырынга, бистиң чурттарывыстың эрге-ажыктарының чаагай чоруунга, тайбыңның болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга идиглиг болурунга бүзүрээр бис. Ындыг улуг-чаагай эчис сорулганы чедип алырынче угланган бүгү күжениишкиннериңерни СЭКП ТК-ның болгаш Совет күрүнениң талазындан долузу-биле билип, деткиирин бүзүредирин күзеп тур бис.

Эргим эш Густав Гусак, Силерге чаагай кадыкшылды болгаш коммунистиг идеалдарның тиилелгези дээш Силерниң могаг-шылаг чок ажыл-ижиңерге улут-улуг чедиишкиннерлиг болуруңарны чүректиң ханызындан күзеп тур бис.

Л. БРЕЖНЕВ
Н. ПОДГОРНЫЙ

Москва, Кремль.

Июнь 15 — соңгулда хүнү

СОҢГУКЧУЛАР ОРТУЗУНГА

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге база чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткел ажылдары Улуг-Хем районда бедик кедүрлүүшкүнүг чоруп турар. Амгы үеде районда ниитизи-биле 28 агитпункт, 39 агитколлектив болгаш 209 агитквартира бар. Оларның эргеленчилериниң хуралы болуп эрткен. Доозуччу чылда районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда туруп турар соргулаларның, соңгулда кампаниязының үезинде соңгукчулар ортузунга кылып чорудар ажылдарның дугайында допчу дыңнадыгны райкүүсүм даргазы Д. С. Нуулар биле СЭКП Улуг-Хем райкомунуң агитация болгаш пропаганда килдизиниң эргелекчизи Б. С. Мазды олар кылган.

Соңгукчулар ортузунга политиктиг болгаш агитас-массалыг ажылдар чорудары-биле тус-тус участоктарда 579 агитатор, 90 политинформатор болгаш 62 лекторну быжыглаан. Оон аңгыда 7 доктаамал болгаш түр үеде тургускан элээн каш агиткультбригадалар районнуң ажыл-ишчилеринге концерттиг ээлдап барып турар. Ылангыя «Ак-Туруг» совхозта Оюн Кара-кыс удуртkан агиткультбригада дыка хөй черлерге концерттерни көргүскен.

Районнуң Культура бажыңында тургускан төп агитпунктунуң дерилгези эки. Ында соңгулдага хамаарышкан литератураны хейу-биле дөргөн, кеску агитацияны багай эвес кылган база дежурныйлаашкынны организастаан.

Ол ышнаш «Найырал» совхозтун Кара-Тал салбырында хову турлаанда, «Улуг-Хая» совхозтун Бай-Дагда бригада төвүнде, «Ак-Туруг» совхозтун Кызыл-Даг салбырында болгаш өске-даа черлерде агитпунктуларның дерилге-шимелдези эки.

(Бистиң көрр).

ПЛАН ЁЗУГААР

Соңгулдага белеткелдер Таңды районда калбарган. Ында шупту 21 агитпункт, 53 агитколлектив болгаш агитквартира бар.

Тока аттыг совхозтуң төвүнде агитпунктунуң (эргеленчизи Л. С. Кашина) дерилгези өскелерден черле ылгалдыг болуп турар. Ында соңгукчуларга, агитаторларга тускай булуннарны кылгылаан, соңгулдага хамаарышкан номнар, брошюраларны, солун, сетүүлдерни кеску черде делгөн. Соңгукчулар ортузунга чорудар агитас-массалыг ажылдарның планын аскан. Ол ышкаш Хадың-Аксында агитпунктунуң (эргеленчизи Л. М. Дажымба) ажылы база эки.

Районда ниитизи-биле 114 агитатор бар. Оларның аразында улуг зоотехник Хертен Чаш-оол, «Россия» совхозтуң № 1 бригадазының бригадири Юрий Федорченко, «Революцияның чалбыыжы» совхозтан бригадир Петр Воржев, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хөй-өзүзу Александр Белекмаз болгаш өске-даа идепкейлиг агитаторларны адап болур.

С. ООРЖАК.

СЭКП Таңды райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

ЭКИ ШЫНАРЛЫГ ХӨЙ ТУУЙБУ ДЭЭШ

Бистиң республиканың туйбу кылыр ийи заводу чылда 25—27 миллион туйбуну тулугларга берип турар. Олар аразында чарыштыг. Бо чылдың эрткен 4 айларында оларның кол көргүзүглерин деннеп көрөөлиңер.

Кызылдың туйбу заводу ниити продукция бүдүрериниң планын 91,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 90 хуу күүсеткен, азы эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге дес-дараалашкак аймы-биле 97,9 болгаш 93,5 хуу. А Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу ниити продукция бүдүрериниң онаалдазын 104,2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 103,1 хуу кылдыр күүсеткен. Ол завод планыг онаалдаларын чедишкиниг күүседип турарын үстүнде санар көргүзүп турар. Көрүүген күчүзүн ёзугаар алырга, Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу чылда 6 миллион туйбу бүдүрер. Заводтуң коллективи бүдүрүлгениң курлавырларын доктаамал илередип, ажыглалга киирип турар. 1973 чылда ол заводтуң инженер-техниктиг ажылдакчылары туйбу өрттедир печкаларны ханыладып, чамдык туйбуларны ап каапкаш, оон шөлүн улгаттырарын саналаанар. Ынчаар кылганының түңнелинде завод 6 миллионнуң орнунга 8 миллион чедир туйбу бүдүрүп турар апарган. Ол чаартыкчы санал бүдүрүлгеге улуг ажыктыг болган. Коллектив бедик кедүрлүүшкүнүг кызымак ажылдап турган, беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде — мартның 25-те күүселдикен.

Кызылдың туйбу заводу 1975 чылдың дөрт айларының төнчүзүнге чедир беш чылдың онаалдазындан 1 миллион 91 мүң туйбуну чедир берип шыдаваан. Бо чылын заводта ажылдың темпизи элээн кудулаан. Эрткен чылдың дөрт айлары-биле деңнээрге 804 мүң туйбуну чедир бербээн.

Оон чылдаганы түдел? Кызылдың туйбу заводу ниитизи-биле эрткен чылдарда багай эвес ажылдап келген. Дөрт чылдың планын туйбу бүдүрер талазы-биле 101,5 хуу күүсеткен азы 1.112 мүң туйбуну пландан ажыр кылган. Продукцияны 226 мүң рубльге хейну сайгарган. Эрткен чылдың төнчүзүнде заводтуң туйбу курганакчыларын алгыдар сорулга-биле оларны үзадыр кылырга, чедимче чок болганындан чылыг чедишпестен, туйбу четче кургавас апарган. Оон түңнелинде 1974 чылда 2,3 миллион туйбу үрей кылдыгган. Ындыг байдал чоокку үеге чедир уламчылап келген, бо чылдың эрткен 4 айларында 340 мүң туйбу үрелген. Ол чорук заводка каража чедирген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бо чылдың эрткен айларында 90 хуу, азы эрткен чылдың үезинге деңнээрге 93,5 хуу болган. Ажылчыннарның айда ортумак шалыны 89,9 хуу, азы эрткен чылдың деңнелинге 91,8 хуу болган. Ынчангаш бүдүрүлгениң технологизы сайзырангай үвес. Хол-биле кылыр ажылдар 75—80 хуу чедип турар. Туйбу заводтарында ажылчыннарның ажылга доктаавас чоруу ам-даа хөй. 1974 чылда ажылчыннарның ажылга доктаавазының коэффициентизи Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунга — 86,4, Кызылдыңга — 39,4 хуу болган. Ынчангаш оон чылдагаанарын хандыр сайгарып, өөренип көөрү чүгүл. Оларның амыдыралчуртталгазынче кичээңгейни улгаттырары негеттиниң турар.

Доозуччу 1975 чылдың ам барыг чартыы эртип турар. Бо чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш заводтуң коллективи бүгү курлавырларны ажыглап, ажылдың темпизин улам бедидип, күженнишкиниг ажылдаары чүгүл.

Н. ООРЖАК,
«Шынның» тускай корр.

Ажыймаа болгаш Карыма Ооржактарның өг-бүлези Өвүрүүн «Кызыл тук» колхозунуң хоочуннарынга хамааржыр. Олар колхозтуң мал ажылынга сес чыл иштинде ажылдап келгеннер.

САКМАНЩИК

Мурнакчы ишчилер бо үениң дургузунда колхозунга чүс-чүс хураганнарны оңчаменди ажаап, доруктуруп берген. Ажыймаа Ооржак колхозтуң дуржулгалыг сакманщиктериниң бирээзи. Доозуччу чылда ол 180 хураганны менди доруктурган. Оон өскүрген чаш хураганнары дөтпелер дег семис чаагай.

Ажыймаа Ооржактың ак сеткилдиг, кызымаккай күш-ажылын колхоз баштаар чери үнелеп, өртектиг чүүлдер-биле каш удаа шаңнаан.

Д. ООРЖАК.
Өвүр район.

ЧУРУКТА: «Тудуг кезектери» комбинатта хептээр цехтиң мастери Анатолий Алексеевич ДАМДЫН. Ол Новосибирскиниң инженер-тудуг институдун доозуп, инженер-технолог-тудугжунуң тускай эртемин чедип алган. Ам бүдүрүлгеге ийи чыл мастерлеп, ажылчыннар-биле сырый харылзаалы тудуп, үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажыктыын белдирериниң бодаалыкчы үлүүн киирип турар. Аныяк инженерниң харылаан турар ол участогу бо комбинатта хөй янзы хевириниң тудуг материалдарын белеткеп үндүрүп турар.

Ооң ажылдаар цегиниң бригадалары, эзлчеглери социалистиг чарыштың мурнуу одуруунга каш-даа удаа киргеи. Эш Дамдын бо цехте ажылчыннарга холушкак мергежилдер чедип алырының кичээлдерин организастап эрттирип турар. Ажылчыннар ортузунда бедик шынарлыг продукция, завод марказы дээш чарышты калбартып, тиилекчилерни шаңнап-мактаарынга киирип, кадрларны четчелээринге, оларны ажылга өөредириңге идепкейлиг дузалап турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Организастыг эрткен

Майның сөөлгү хүннериниң бирээзинде «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем сүт-бараан фермазының клубунга саанчылар, кадарчылар доллдур чыглып келген. Аңаа совхоз дирекциязындан, ажылчын комитединден, парткомдан харыысалгалыг эштер чонну мурнап келген турган.

Салбырда партия эге организациязының секретары О. Даржай допчу сөс-биле саанчылар слёдунуң ажыттынганын чарлапкан. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар калдизиниң эргелекчизи Д. Ондар «1975 чыл — Делегейниң хөрээженнер чылы» деп лекцияны номчаан. Лекцияны районнуң ажылагайның амыдыралы-биле ханы, холбаанындан иштии-хемчилер ону улуг сонуургап дыңнаан.

Слётка турааскаатkан делегелгеге 15 саанны киришкен. Аңаа аныяк коммунист Раиса Бүрбү, комсомолчу Сшилчмаа Бүйыр олар эң эки шынарлыг амданныг чем кылганы дээш тиилекчи болганнар.

Культурлуг ораг-силиг чурттап, уруг-дарының эки кижизидип, суурнуң хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар эштерни аңаа илередип, шаңнап мактаан. Вера Хова-мыг, Антонина Доржу олар бирги, ийиги черлерни ап, өртектиг белектер-биле шаңнаткан.

Дараазында «Кым дүрген саарыл?» деп конкурс өткеэзин. Маңаа дүрген саан доозарыбиле чергелештир сүттүң шынарын база кол барымдаалар турган. Маргылдаа эгелээш үр болбаанда бир литрни саарылга чеже үе чарыгдаттынарының түңнели үнген. Коллективте аныяк саанчы, комсомолчу Светлана Шымыран бир литрни эң дүрген саагаш, тиилекчи болган. Дараазында саанчылар Раиса Бүрбү, Мычыл Бүрбүжүк, Иргит Доржу олар ийги, үшкү черлерни алган.

Аваанныр, түдүнгүр эрес, шалын үстүнде адаанывыс кыстарга белектерни бергеи.

Бо чымшка хоочун саанчы, коммунист Ондар Суван-оол кызымаккай күш-ажылы дээш «1974 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек дөмдээ-биле шаңнаткан. А «Коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы» деп хүндүлүг аттыг саанчылар Оюу Даваа, Кертик Дадар-оол, Бичии-Уруг Лама оларга болгаш бызаа ажаакчызы комсомолчу Светлана Дакчыт-оолга тыныскан.

А. САНДАН.

ОЧЕРК

ЧЫЛГЫЧЫНЫҢ БУЯННЫГ ҮЛҮҮ

Өдекей Ойдупович Монгуш үжен чыл дургузунда чылгы кадарып келген. Ынча үе ишкинде ол Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтан үнмээн. Мен аңаа каш-даа ужуражып, оон ажыл-ижин улуг сонуургал-биле көрүп келдим. Болгунуң эзт-ханы шүгүүнчек, шилгелек кылдыр көстүр болза-даа, ону чеден харлыг дээр арга чок, адакбыткаа ам-даа чиик, кылаштаары безин дүрген, шимченгир кижи түве. Аныңаңдан түрө ажыл-ишке ынак болуп өзүп келген болгаш-ла ындыг боор он.

Ол 1945 чылдан бээр чылгы кадарып, ол үениң барыкла чартының эзер кырынга эрттирген. Аңаа чоокта чаа ужурашкаш, оон күш-ажылчы чедишкиннериниң чажыттарын сонуургадым.

Алызындан чугаажыр болгаш, ол бо удаала база-ла мени үр маңаттаан. Хөөрел-ле эгеледи:

— Чылдың, үелери бот-бодунга дөмей эвес: изиг, сооктуг, хат, чазыгыг, каац-хаалын болгулаар. Чыллар база ындыг: эвизи-даа, багайы-даа турар. Чылгычылап эгелээн баштайгы чылларымда, аргадуржулгам эвээш болгаш, элээн бергелерге таварыштым. Ынчан белерни кыжын соокта кулуннадып турдум. Ол эки түннелдя бербээн. Малдың арасалыры көвей турду. Чаш кулун соокка алыскаш, аварааш өлүп каар. Ынчангаш хүлээлгем хамаан чок, планымны безин күүсетпейн баргылаар мен. Ону таарымча чок кылдыр көргеш, мал апрель, май айларда төрүүр кылдыр эдержилгеге киирдим. Ол чорук эки көргүзүглерлиг болурумга чедирген. Бе ол айларда кулуннаптарга, чаш мал дүрген өзүп, дорутар болгаш хөк үүнүп турда өткө кире бээр. Ынчан ааш кулун незин базаа шоолуг эммес апаар. Чаа төрээн малдың семирип алырынга база дөгүм болур. Малдың ара салыр чоруу оон деңгелкүжүнден, кадалыдан коңчуг хамааржыр дээрзин сөөлүнде билген мен. Ынчангаш чайгы үеде малды семиртип алыры чүгүл.

— А силерниң чылгыцар каяа чайлаглап турарыл? — деп, Өдекей Ойдуповичнин үзе кирип айтырдым.

— Колхозумдан түс километр ырак Улуг-О хемниң унунда ымыраа-сээк чок, серинн чайлагга кадарып турар мен. Шынаанын чаа үнген көгүн өткарыш алгаш, май айның төнчүзүнде чылгымны чоорту кадарып, өткарып чораш, июнь айның ортан үезинде чайлагга чедире бээр мен.

Улуг-О-нуң унунга 29 удаа чайлаглаадым. Чылгым аңаа пат-ла чаңчыгып калган. Тайгалап үнер үези чоокшулаан орда чаңгыс черге бөлүүнүүн, орта оттавайн, узамдыгын чоруп бээр. Баш удур күш-күнезиним белеткеп алгаш, дузалакчыларым-биле кады чоруптар мен. Улуг-О кемниң унунда мал кадарар делгем олар ларлыг чайлаглар хөй чоп. Чаа дургузунда хонажыны удаа солуп, кежер мен.

Күзүн сентябрь айның 20-ден соңгаар чылгымны киирип келир мен. Оон оларны көк сула хоорзунунга кадарар. А кышкы үеде дар эвээш лужер, хаттан ыжык Баатай деп черге үргүлүү кыштадын келдим.

Чылгы малды оттуг, суглуг черлерге эки кадарып, хайгаараар болза, ажыл-агыйга чүгле арыг орулга киирериндеп еске кандыг-даа каражагарал чедирбес. Ындыг болганда, кандыг-даа ажыл-ишке чедишкин кижиниң болундая, оон кызымак ажыл-ижиндеп, шилип алган ажылынга сонуургалындан улуу-биле хамааржыр деп болап чоруур мен.

Үжен чыл дургузунда чеже кулунну колхозунга өстүрүп, чеже орулганы киирген номчукчу бүрүзүн сонуургады бээри чадавас. Ынчангаш аңаа харыы бээри-биле хоочун чылгычының сөөлгү каш чылларда күш-ажылчы көргүзүглерин маңаа киирейн.

Өдекей Ойдупович Монгуш сескн беш чылда болунга бөгөмтөлаан төрүүр белерилдеп 250 кулунну менди доруктурар планныг турган, херек кылганза 373 кулунну өстүрген. Планда көрүнгенээрдеп 123 кулун артыкка алдынган. Оларны дириг деңзизи-биле алырга 248 центнер немелде эзтти берген болгаш пландан ажыр алган продукцияны саарганының орулгазы беш чылдың дургузунда 31845 рубль болган.

Тоску беш чылдың баштайгы чылында болунга быжыглаан 82 безиңиден 82 кулунну менди өстүрүп, пландан ажыр 39 центнер немелде деңзини ап, колхозунга 4220 рубльлиг арыг орулгазын киирген. 1972 чылда 85 беден ол хире кулунну камгалап, пландан ажыр 45 центнер немелде деңзинни ап, ажыл-агыйга 4550 рубльлиг орулгазын киирген а 1973 чылда 90 беден 90 кулунну, ол эрткен чылын 86 беден 86 кулунну хорамча чок доруктурган.

Ам оон коданында 328 чылгы бар. Олардан 100 бе төрүүр. Эрткен чылын агаар-бойлустун байдалы таарымча чок, озт-сигеп чегей-даа үнген болза, дуржулгалыг чылгычының малы кышты хүр ашкан. Амгы үеде белер кулуннап эгелээн.

— Бо доозуччу чылда кандыг хүлээлге алган Силер? — деп, хоочун чылгычылан сонуургадым.

— 1975 чыл мээн амыдыралымга онзагай чыл болур. Июль айда чылгычылап эгелээнимден бээр 30 чыл болур, а болум 70 харлаар мен. Оон ынай төрүүр мал саның 100 башка деннеп алдым. Ол база-ла мугур сан болдур ийин — дээш хүлүмзүрүй-дүр. — Чылдың дошкүн, бергези коңчуг боорга, баштай 100 беден 82 кулун алыр деп шинтирлээн кижи мен. А оон соонда СЭКП Төп Комитединиң партиягa, совет улуска Кыйгырыын номчуп таныышкаш, 100 баш беге онаалтыр 90 кулун алыр деп белиткен социалистиг хүлээлгени немей алган мен. Төрээн белериниң кулуннары ам оңча-менди. Ынчангаш хүлээлгемни күүседириниң бүрүн барымдаазы бар.

Өдекей Ойдупович чүгле дуржулгалыг чылгычы эвес, а идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол чаңгыс эвес удаа колхоз баштаар чериниң кежигүнүнге, көдээ Советтиң депутадынга сонгуттуруп чораан. Ол колхозта улусчу контроль болүүнүң кежигүнү. Коммунист-чылгычы ол даалгаларны багай эвес күүседип чоруур. Эш Монгуш чылгычының мергежилиңге эвээш эвес аныяктарны өөреткен. Чижээ, үш чыл мурнунда Салчак Дондуп арага-дарыже хандыкшыыр, колхоз бүдүрүлгезинге ажыктыг ажыл кылбас турган. Ынчан колхоз баштаар черинге барын турган, Дондупту дузалакчы кадарчы кылдыр бээрин дилеп, ону эле кижизидерин хүлээнин алган. Оон эгелээш Дондуптуң амыдыралы, ажы-чаны, ажылга сүндүлүү шүүт өскерилген. Ам ол районнуң мурнакчы чылгычыларының одуруунда киргеи.

Хоочун чылгычының колхозунун ажыл-хөрээнге-даа, аныяктарның амыдыралынга-даа киирип чоруур буянныг үлүү ындыг. Ол чонга макталдыг. Ону Төрээн чурт белни-биле үнелээн. Өдекей Ойдупович Монгуш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле эрткен чылын шаңнаткан. Оон хөрээн Күш-ажылдың Кызыл Тугу ордеи, Ленинчи юбилей болгаш «Күш-ажылдың хоочуну» деп медальдар каастап чоруур.

Челеп харыы харлаза-даа ол сеткилинден ынак ажылын хагбас деп шинтирлээн. Чоруунар чогун, чолунар таарымы чоргуп, чылгычы.

К. ДОҢГАК.

Чаа күчүлер

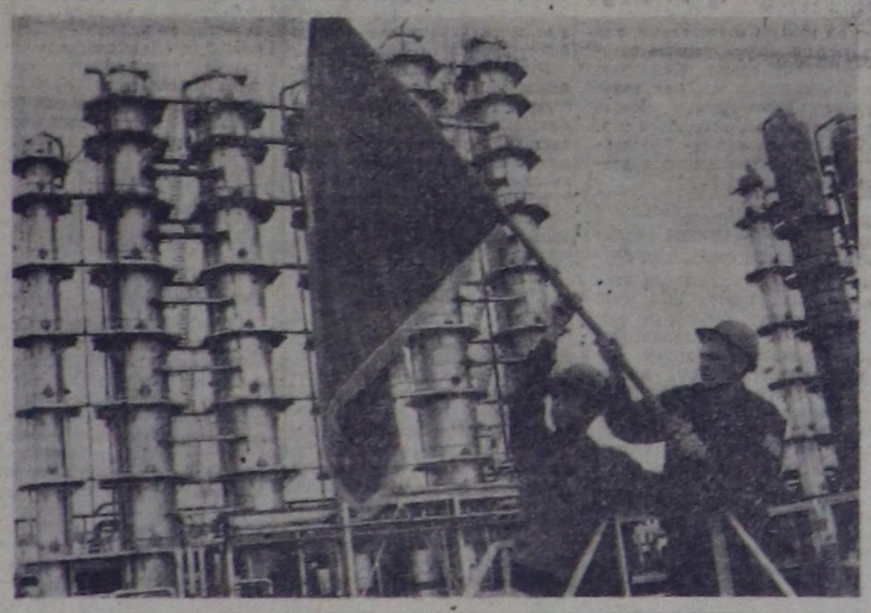

Татар АССР-ниң Нижнекамскиниң нефть-химия комбинадында изопренни — синтетиктиг каучукчу алырынга херек эге чиг этти будүрер талазы-биле элээн каш технологтуг цехтер ажыглалда кирген. Чуртка «Жигулилериң», КамАЗ-тың автомобильдериниң «идиитериниң» будүрүлгези элээн көвүдээр.

ЧУРУКТА: чаа будүрүлгениң кырынга Кызыл тукту чарыштың мурнакчылары, компрессор салбырының улуг машинизи комсомолчу Юрий Морозов биле улуг аппаратчик коммунист Валентин Саньков азып турлар.

Е. ЛОГВИНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Совет эртемниң чайыныанчак чедишкиннерин бүгү делегейниң чону билир. Оон база бир бадыткалы болза бо чылдың май 24-те «Союз-18» деп космос кораблин октаргайның делгемнериниче салып үндүргени болур. Ону моон мурнунда база-ла космоска ужудуп чоруп турган космонавтылар Петр Ильич Климук биле Виталий Иванович Севастьянов оларның башкарып турары биске, совет улуска, өнза оорунчуг. Ынчангаш Совет Эвилелиниң ол маадырлыг эрес-дидим оолдарынга чүректиң ханызындан изиг байырны чедирип, оларга эки чедишкиннерни чүректиң ханызындан өгзеп, тур мен.

Космонавтыларының маадырлыг херээ бистерни, ажылчыннарны, чаа-чаа чедишкиннерже улам, сорук киирип турар. Бистер Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының ажылчыннары космонавтыларның ужудуушкунунга сорук киирип, күскү хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказының септелгезин дүргеледир деп дугурушкан бис. К. КАҢ,
слесарь.

ХОЙЖУЛАР ДИНАСТИЯЗЫ

Кодан хойнуң аш оъду үнүп, шат баарында ыйылакка чаттылын оттай бергенде, ийи адашкы дөң кырынга олуруп алган. Ашактың дурт-сыны мидыг-ла узун эвес, ортумак деп болур. Хөрээ делгем, даштындан көөрге, мөгешмырга илден. Сырын чыварга, хүнте хүрерги додуга берген арында хүргүл карактарының олу чайнап турар. Назыты Таспак таакпызын кивискаш, як-көк шыны бүрүлдүр сорбушаан, талыгырда бараан кайгап, кезек када ыыт чок олурган. Оглу он беш хавлыг Оюу борбак даш ап алгаш, ону база бир даштка шаккылаадыр каккылаштырып, ойнаарын оралдашкан. Таспак ам-на оглунга чугаалаан:

— Эртен ам хойну маннаштырбайн, бажын дөгүп кадарып чоор. Оон башка өзүт баштап мэнмажыл чорун каар, хоржок. Хөй кадарарынга өөренип алгаш, тускай кодандан хүлээн алгаш, хойжулаай сен.

— Ой, ачай! — деп, Оюу алгыра берген. — Дүү ол куштун улуун! Чүү куш боор?

Хертеш чалгыныг ала эзир шат бадыгындан кылыйтып ажып келгей, хенертен олурган улусту көрүп каап, девилээн хевирлиг, далбаңгыырлап өрү колдрлуп үнүпкен.

— Хураганнар тева бээр ийин моң, ool — дээш, ашак ыыткыр алгырып, хоюн дайгырган. — Хайт! Чоору ол. Хаай, хаай. Араатан куш болдур эвесле. Хойга шоглаза хөөнү.

Ала эзир дээрже белип үнгеш, кодан хойнуң кырыга дээскинин тура, талыгырда бараны көстүр кара шорааннче сыныдып чорупкан. Адашкылар турган, хойларының соондан чорупканнар. Таспак Назыты өзт-сигенин оглунга тайылбырлап чораан:

— Бо агы-дыр, көрдүң бе. Езулуг-ла хой оъду ол болгай. А дүү ол чыдар кандыг-дыр. Ону база хой чиир. Агы-каңгылыг черге хойнуң семирирери хөлчок. Бо дээрге, хой-кулчазы болгай. Мындыг оъттуг изиг өзт дижир чүве. Ону таптыг билип ал. Кара өлен чажыл, чеже-даа суступ чытса, аңаа хой семирвес. Мал-даа болза, чиир оъттуг болур. Малчын кижи оъу ылган билиин чугула. Арга чарыктын бора оъду хойга тазарышпас. Хойну мэнс чарыктын кадар оъдунга эткарар херек. Ону бөдүп чоорту биле бээр сен...

Назыты Ламаевич, бодунуң элээди оглу Оюуну хойжу мергежилинге 15 харлыынгай ынчаар чаңчыктырып, чымыштыг иштиң чажыттарын аңаа ажыдып, чоорту өөредип эгелээн. Оюу беш чыл хире адазынга дузалакчылап келгеш, тускай кодання хүлээп алган.

Бир күзүн кодан хоюнуң хураганын үзүп турда, Назыты Ламаевич зоотехникке мынча дээн:

— Бо кодан хураганы оглум Оюуга хүлээдип берзе, ажырбас боор деп бодап тур мен. Ол мээн-биле беш чыл хой кадарып келген, шымбай дуржулгалыг апарган кижи.

— Ынчанмайн канчаар, Назыты Ламаевич — деп, зоотехник ашакка чөпшээрешкен. — Хой кадарар кижилер тывылбайн тур ышкажыл харын. Че, Оюу, ачаның саналынга катчып, бо хураганнарны тускайлан кадарар сен ийиаан, але?

— Идеген турар болганда кадарар апаар — деп, Оюу диндим эвес харылаан. — Ынчалзажок шыдаар ирги мен бе...

— Чүге шыдавас чүвел — деп, ашак оглун үзе кирген. — Беш чыл иштинде өөредип келгенним халас барганы ол деп бе? Каяа кадарарын, канчаар ажаарын өөредип ачгдым чоп.

— Ам чеже дузалакчылаан сен ынчаш? — деп, зоотехник чугаага киришкен. — Ачаныың чугаазы шын-дыр. Сенден ам чел, кудурук, чес мыйыс үнер эвес. Тускайлан кадарар херек.

— Мону мээн чанымда кыштагга хондурун канар. Мен карактап, дузалажып тургэй мен аан. Оон чоорту мергежий бээр, ажырбас.

Хоочун хойжу Оюунуң соонда Дукарны хойжу арга-дуржулгазынга өөредип киришкен. Оозу дөрт чыл эрткенде база-ла тускайлан хойжулап чорупкан. Оон үшкү оглу — Лаз-Карының эзлчээ келген. Ону база-ла хойжу кылдыр өөреткеш, кодан хойну хүлээдип берген. Хойжулар династиязы — дөрт адашкы дөртелээ хойжу. Назыты Ламаевич ам пенсияже шилчээн, ынчалзажок бодунуң ынак мергежилинден чарылбаан.

Чээрби алды чыл стажтыг, изиг дөгүп акшый берзе-даа адак-быткаа чиик хевээр. Назыты Ламаевич-биле «Ак-Туруг» совхозтуң конторазынга ужуражы бердивис. Ажылынын дугайын чугаалап бээрин дилээримге, ол мынчаар эгеледи:

— Бо черге эге бажында «Ак-Хем» деп аттыг колхоз тургустунган. 1949 чылда-ла колхозчуларның ортузунга салган малын кадарып эгелээн мындыг кижи мен. Оон бээр-ле ол ажылымдан салдынмадым. Сөөлүнде колхозтан совхозче шилгиндивис. Бистиң бо эрге болган улуг чаартылгаларны караам-биле көрүп, бодум оон киржикчизи болдум. Ам назы дөгүлүм, ынчалзажок мал кадарарындан үнер хөөнүм чок ийин. Үш оглумну хойжу кылдыр өөредип алган кижи мен. Олар ам тускайлан малчыннар апарган мындыг. Ажылдан чоруурга черле шоу-дур. Хол изин бут изи чаңдыр басрас деп үлегер чугаа бар. Ооллар база меня дөзээни ол ийиаан. «Ат-сураглыг малчын алазынын алын сыгарга кайын боор» дижир-дир. Ол шын болбайн аан.

— Уругларыцар хөй бе? — деп, хойжулан айтырдым.

— Хөй, хөй — деп, Назыты Ламаевич харылады. — Шупту оо дөрт кижи болбазыкпе. Өөм иштиң Кара-Сал Кастыгаевна — Мзадыр-не кижи. Уругларның ажылдары ажыллап, өөренири өөренип турар. Хөй нуруузу оглуг-баштыг болуп, ажыл-амыдыралын - баштанып чоруй баргылаан. Школада өөренип турар дөрт уруг бар.

— Ынчаарга ам хойжу кылдыр өөредир бодап турар уругларыцар бар бе?

— Бар болбайн канчаар! — деп, Назыты Ламаевич хөглүг харылады. — Тоску класста өөренип турар Саша дыштанылга үезинде аалга келгеш, менээ дузалажыр, хой кадарар-ла болгай. «Школа доосканш, хой кадарар мен» дээрдир. Оон ынай чедиги класста база бир ооп — Алеша өөренип турар. Ол база мал соонда чоруп каар. Бо ийи ооллу хойжу кылыр бодап турар кижи мен. Уругларым хөй болганш, чуду-кара өскен, бичиизинден-не ажыл кылып чаңчыта берген. Уругларны бичиизинделе ажылга өөредирге, черле төлевиг боор чүве-дир. Бо ооллар бичиизинден гура-ла хой кадарын өскен болгаш, ам хойжулап чоруй барганы ол-дур. Саша биле Алеша хойжулай берзе, бо ооллар тускайлан хойжу бригада-даа тургузуп болур улус. Чамдык ала-иелер уруглары бөредилге доосканш кээрге, оларны ажылга өөредип чаңчыктырбас, «өөренич турар чүве дыштанын алгай аан, ажылдаткан канчаар» дижир-дир. Мен бодап коорумге, ол черле ийи эвес. Уругларыр бодунуң мергежилинге өөредип, бодунуң садгалын белеткээр херек.

Хоочун хойжу Назыты Ламаевичниң өөреткен салгалының ажыл-хөрээн «Ак-Туруг» совхозтуң ишчилери мактап турар. Дукар Таспак 1974 чылда 100 хойга онаалтыр 90 хураганны менди доруктурган, а бо доозуччу чылда база 90 хураганны ап, бодунуң берген сөзүнге ээ болган. Оюу Таспак бо чылын тогду хойларны кыштан хүр ажыргаан. Комсомолчу Лаз-Кара хойга дөрт чыл болза-даа, база-ла мактадын турар. Назыты Ламаевич Таспак боду Ленинчи юбилей медалы-биле база Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

...Часкы хүн чер кырынга дескилештир дээш, чылдыр шонуп эгелээн. Кодан хой одектен үнгеш, чоорту чаттылдыр оъттай берген. Назыты Ламаевич хойлары-биле чергелештир, таваар базып чораан. Ховуда ыда-мында хамааракта мыжырадыр ырлашкан, чымчак салгын-биле агы-каңгынып, чаа чазылган хек-даванның чыды думчукка хап турар. Чээрби алды чыл дургузунда Назыты Ламаевич Таспак мындыг эртеннери чежени көрбээн дээр! Оон база бир ажыл хүнү эгедээни бо. Ол ынчаар чаңчыгып калган. Оттаан хойларның думчуктарынын оожум шүжүлешкени, дээрде мыжырашкан хамааракта, ховунуң калар оъдунуң чаагай чыды аңаа таалааныг кылдыр сагындырган.

К. АРАКЧАА.

1975 ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫН БОЛГАШ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫН БЕЛЕТКЭЭРИН ХАНДЫРАР ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

че медицина ажылдакчыларының үргүлчү үүнүп турарының аргазы-биле хевбүүр ажылышчилериниң медицина хандырылгазын экижидерин Кадык камгалал министерствозунга, Аптека эргелелиге дааскан.

«1975 чылда дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин хандырарының талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын өзугаар, дүжүттү хыска хуусаада болгаш чидириг чок ажаап алыышкынга тракторист-машинистериниң материалдыг сонуургалын бедидер дээш, күш-ажылдың белгиткен төлевириниң күштүг бооп турар негелделериниң орнунга, комбайнга тараа бастырарының сезон нормазын күүсеткениниң хамаарыштыр кылганын барымдаалаар бедиткен төлевирин киирерин чөпшээрээн.

Дүжүт ажаап алыышкынында (тараа арыглаарында, чүдүрериде болгаш өске-даа ажылларда) ажылдап турар ажылчыннарның күш-ажылынын төлевирин 15 хонук дургузунда 30 хуу улгаттырган төлевир өзугаар чорудар.

Тараа болгаш тараа-бобы, силос культураларының ажаап алыышкынынга, комбайнарга ажылдап турган совхозтарның болгаш күрүнеңиң өске-даа будурүлге черлериниң тракторист-машинистериге болгаш комбайнерлериге дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ажыл-агыйларга доктаатган сезон нормазын эки шынарлыг болгаш тарааны чидириг чокка күүсеткени дээш 4 центнер чедир тарааны халаска бээрин сүмелээн.

Комбайн агрегаттарының өске ажылдакчыларынга: комбайнериң дузалавас кылдыр, командировканың бүгү үезинде хевээр арттырар.

Тракторист машинистерни болгаш өске-даа механизаторларны колхозтарга ажылдаар кылдыр чорутканда, үлетпүр будурүлгелериниң транспорттан, болгаш өске-даа организациялардан баргаң ажылчыннарның күш-ажыл төлелгезин со доктаалда көрдүнген чурум өзугаар, совхозтарда бадылаттынган нормаларны болгаш өртек-үиелерни барымдаалаарын колхозтарга сүмелээр.

Комбайн агрегаттарының будурукчулүүн бедидер, дүжүт ажаап алыышкынының хуусаазын кызырар болгаш ийи эзлчеглиг ажылга комбайнерлериниң база комбайнерлер дузалакчыларының материалдыг сонуургалын бедидер сорулга-биле 1975 чылда тараа культураларының ажаап алыышкынында ийи эзлчеглиг (бир комбайнга ийи комбайнерлиг) ажылдап турар комбайнерлерни болгаш оларның дузалакчыларын комбайн агрегады дүн-хүн иштинде ийи эзлчег нормаларын күүсеткени хемчээлге халаска бээрин, совхозтарның болгаш күрүнеңиң өске-даа будурүлгелериниң хуудаа азырал маллыг, мал чемин белеткээринге киришкен доктаамал ажылдакчыларынга белеткеттинген бедүүн мал чемиринің болгаш силостүң тодаргай кезээн планныг бот-үне өзугаар садарын 1975 чылда совхозтарның болгаш күрүнеңиң өске-даа будурүлгелериниң директорларынга чөпшээрээн.

1975 чылда көдээ ажылагый ажылдарынга болгаш тараа хүлээн алыр будурүлге черлериниде ажылга бо доктаалды өзугаар киириштирген ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга хол ажылдап турар чериниден айда алыр ортумак ажыл төлевириниң 50 хуузун квартира хялезинниң болгаш конук шүүделиниң орнунга хевээр арттырар.

1975 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдаар кылдыр үлетпүр, транспорт болгаш өске-даа албан, организация черлериниден командировкаладып чорутган тракторист-машинистерге болгаш комбайнерлерге оларның хол ажылдап турар чериниде алыр ажыл төлевириниң 75 хуузун хевээр арттырар. Тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын сөөртүр кылдыр чорутган автомобиль чолаачыларынга, септелге ажылчыннарынга, механиктерге, автоколонналар начальниктериге болгаш авто-ажылагыйларның диспетчерлериге оларның ортумак ажыл төлевириниң 75 хуузун, ынчалзада хол ажылдап турар чериниң аайы-биле тарифтиг ставказыдан кудулавас кылдыр, командировканың бүгү үезинде хевээр арттырар.

Тракторист машинистерни болгаш өске-даа механизаторларны колхозтарга ажылдаар кылдыр чорутканда, үлетпүр будурүлгелериниң транспорттан, болгаш өске-даа организациялардан баргаң ажылчыннарның күш-ажыл төлелгезин до доктаалда көрдүнген чурум өзугаар, совхозтарда бадылаттынган нормаларны болгаш өртек-үиелерни барымдаалаарын колхозтарга сүмелээр.

Комбайн агрегаттарының будурукчулүүн бедидер, дүжүт ажаап алыышкынының хуусаазын кызырар болгаш ийи эзлчеглиг ажылга комбайнерлериниң база комбайнерлер дузалакчыларының материалдыг сонуургалын бедидер сорулга-биле 1975 чылда тараа культураларының ажаап алыышкынында ийи эзлчеглиг (бир комбайнга ийи комбайнерлиг) ажылдап турар комбайнерлерни болгаш оларның дузалакчыларын комбайн агрегады дүн-хүн иштинде ийи эзлчег нормаларын күүсеткени дээш кылганын барымдаалаар ажыл төлевириниң 40 хуузу чедир хемчээлдиг шаңналды бээрин совхозтарга болгаш күрүнеңиң өске-даа көдээ ажылагый будурүлге черлериниге чөпшээрээн (колхозтарга сүмелээр). Шаңналдарны ажылдар эки шынарлыг күүсеттингеде база комбайнарны үрелишкин чок дужаагаанда дүн-хүнүү түүнелдерин өзугаар саная тыпсыр.

Тарааны тавычалай кезин турган үеде жаткаларга ажылдап турган тракторист-машинистерге культура бүрүзүнүң массалыг ажаап алыышкынының баштайгы чеди хүннеринде дүжүттен хамаарыштыр, ажаап алдынган гектар бүрүзү дээш 0,5 килограмм чедир тарааны бээрин көрдүнген.

Тарааны комбайнардан болгаш тараа хүлээн алыр черлерже сөөртүрүнде ажылдап турар автомобильдерге дүжүт ажаап алыышкынның үезинде будурүлге талазы-биле эргежок чугула апарган таварылгада чолаачыларның, автомашина башкарар эргелиг дузалакчылары турарын совхозтарга болгаш күрүнеңиң өске-даа көдээ ажыл-агый будурүлге черлериниге чөпшээрээр, а колхозтарга ону сүмелээр. Чолаачылар дузалакчыларының күш-ажылын чолаачының ажыл төлевириниң 80 хуузу хемчээлдиг кылдыр төлээр.

Хову турлагларын хынамчалыг белеткээринде, оларны радиоприёмниктер болгаш көскү агитацияның түүлдери-биле дериниче онза кичээнгей салып, дүжүт ажаап алыышкынының үезинде масса-политиктиг ажылының планнарын ажылдап кылыры, солуунарның болгаш журналдарның үүктел чок чедириишкини, лекциялар номчулгазын, илеткелдерни, беседаларны, кинофильмнер көргүзүлгезин, агитхуудустар үндүрүлгезин, ажылдың түүнелдерин доктаамал үндүрүп турарын организастаарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында хүлээдип турар.

Агрегаттарны бедик будурукчулуг ажыглаары, дүжүттүң чидирин болдурбазы, тоску беш чылдың доозукчу чылында тарааны болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларын будурерин база белеткээрин көвүдедири дээш колхозтарның, совхозтарның, бригадаларның ажаап алыышкын агрегаттарының, автомашиналар чолаачыларының, механизаторларның, колхозчуларның, совхозтар ажылчыларының, «Сельхозтехника» каттыжымышкыннарының болгаш салбырларының коллективтериниң дээштиг социалистиг чарыжын ханалбартырыгче өнза кичээнгей салыр.

СОВЕТ УЛУСКА ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Дарлаткан улустарның колониализмге, расизмге болгаш апартеидке удур демиселинге Совет Эвилелиниң көргүзүп турар деткимчези эң-не бедик үнелелди чедип алган. Ол дугайын КНО-нуң апартеид талазы-биле тускай комитединиң даргазы Э Двин Огбу (Нигерия) медегээн.

Европаның элээн каш чурттарында КНО миссиязының баштыңы бооп бодунуң чорук кылганының дугайында илеткелди комитетке киирип тура, Э. Огбу гитлержи фашизмни ашкан тиилелге-биле холбаштыр Москвага болгаш Киевке болган бүгү улустуң юбилейлиг байырлалы ону хейаът киргенин онзалап демдеглээн. Ада-чурттуң Улуг дайынына совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чыл оюнга холбаштыр Кремльдиң Съездилер ордузунга болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы аңаа уттундурбас салдарны чедирген деп ол демдеглээн. Ол чугаа болза, Совет Эвилелиниң тайбын дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар дээш, колониализмге удур бүгү күш-биле демисежир деп сыныш чок тура-соруунуң херечизи болур деп, Э. Огбу чугаалаан.

ИКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

РИМ. (СЭТА). Ыңда келген дыңнадыгны өзугаар алырга, чоокта чаа Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму болган.

Женеваның тайбың конференциязының ажылын катап эгелээринге шаптыктап, чаа дайынның кыптыгын үүп болурунуң ажылынга чедирип болур эжелекчи политиканы израиль чазактың чорудуп турарын ИКП ТК-ның пленумунуң хүлээп алган резолюциязында шыңгыы шүүгүмчүлээн. 1967 чылда эжелеп алганы бүгү черлерден израиль шериглерин үндүрери, Палестинаның араб улузукуң хоойлу өзугаар эргелерин оларның тускай хамаарышпас күрүне тургузарына чедир хүлээн көөру — Чоокку Чөн чүкке чөрүлээн тайбың арга-биле шиитпирлээриниң кол-ла негелделери ол бооп турарын резолюцияда айыткан.

Г. ГУСАК — ЧССР-НИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ

ПРАГА. (СЭТА). Прага Градының Владислав залында май 29-та ЧССР-ниң Федералдыг Хуралының ийи палаталарының ЧССР-ниң Президентизин соңгуурунга турасшааткан каттышкан хуралы болган.

Хуралды ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң Федералдыг Хуралының Даргазы А. Индра ажыткан. Ол ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугалга сөс берген. Л. Штроугал ЧССР-ниң Президентизинге ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусакты соңгуурунуң дугайында ЧКП ТК-ның болгаш ЧССР-ниң Национал Фронтузунуң ТК-зының саналын үндезилеп чүве чугаалаан.

Оон соонда бадылаашкын болган. Г. Гусак ЧССР-ниң Президентизинге чаңгыс үнбиле соңгуткан.

Федералдыг Хуралдың ийи палаталарының каттышкан хуралынга ЧКП ТК-ның Чиңгине Секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак Чехословакияның Социалистиг Республиказының Президентизинің эрге-дужаалын хүлээп ап, даңгыраан берген.

Л. КОРВАЛАННЫ ХОСТАЗЫН ДЭЭШ

Чагырыкчы генералдарының политиказынга удурланышкын Чилиде улам күштелип турар. Шериг эрге-чагыргазы — хунта херек кырында чаасканзыраан. Аңаа чонуң 90 хуудан эвээш эвези удурланып турар. Эргилде кылырынга дузалажып, баштайгы үеде ону деткип турганнар, ооң иштинде христиан демократтарның эң улуг дээн буржуаз партиязы безин оон ойталап турар апарган. Ол ышкаш чевсектиг күштерде аңаа таарышпас чорук база улгадып турар.

Бистер Луис Корваланны, ооң эштерин, төрээн чурттуң чечектелишкини, чили улустуң аас-кежин дээш демиселге киришкени дээш кара-бажыңнаткан кижилерни шуптузун доп-дораан хостаарын негеп тур бис. Венгр улус, тайбының «ыжыглаары дээш» Ленинчи шаңналын аңаа тывысканы-биле холбаштыр Луис Корваланга байыр чедиргей.

Италияның Болонья хоорайынга Чилиниң улузунуң демисели-биле эң-сеткил каттыштырарының митингизи болган. Аңаа аныяктарның демократтыг организацияларының төлээлекчилери, Болоньяның дыка хөй чурттакчылары база хиргүүннер.

Ол митингиге чүве чугаалаан кижилер Чилиниң улузу-биле эң-сеткил каттыштырының шимчээшкинин делегейге калбартырының чугулазын айтып турганнар.

(СЭТА).

ХЕРЭЭЖЕННЕР ДЕМИСЕЛДЕ

ЛОНДОН. Херээженнериниң делегей чылынга холбаштыр англия найысылалга болган чыскаалга 6 муң ажыг кижи киришкен. Янзы-бүрү политиктиг партияларның, профэвилелдериниң, студент болгаш хөй-нинти организацияларының чүүл-бүрү районнарындан келген төлээлекчилери херээженнерни алдай көөр чорукка удур лозуңнар бижээн транспарантылар-биле хоорайның төп кудумчуларын тавартыы эткеннер.

Англи херээженнер эр кижилер-биле бир дөмей ажылының хөлезининге эвээш төлевир ап, ажылга киреде, дээзи өөредилге черлериге өөренирде кызын кыйышкынга таваржып турар. Херээженнериң пенсиялаары эр кижилериниңден дыка куду.

Чыскаал Лондонуң Трафальгар шөлүнде улуг митинг бооп доозулган.

ХЕЛЬСИНКИ. «Ажыл төлевирин бедидер, өртектерни чиидедир!», «Бүгү ажылы чоннарның чаагай байдалын бедидер!» «Европаның экономиктиг интителелчилгези-биле кадыы ажылдажылгага 'удур демисежир!» — мындыг лозуңнар-биле аңаа ажылы чоннарның чыскаалы болган. Ону Финляндияның херээженнериниң демократтыг эвилели болгаш чер-чер организациялары организастаан. Чыскаал соонда ооң киржикчилери чурттуң парламент бажыңының муркунга митинг эрттиргеннер.

ТОКИО. Япон найысылалга ол чурттуң херээженнериниң ийи доюктуң конференциязы бооп, аңаа 2 муң ажыг төлээлер киришкен. Ол конференцияны Японияның профэвилелдериниң Төп Чөвүлелиниң (СОХИО), хамаарышпас профэвилелдери-биле харылзда чөвүлелиниң херээженнер киллистериниң болгаш чурттуң херээженнериниң дешилгелиг өске-даа организацияларының саналы-биле чыыдырган. Ол «Ажылчын херээженнериниң эргелери дээш, өзугуг деп эргелиг тургузары дээш»—деп, кыйгырыг-биле бооп эткен.

Херээженнериң будурүлге черинге эр кижилер-биле дөмей эргелиг болгаш, не-херээженнериң эргелерин хүндүлеп көөрү негээн резолюцияны чыыштың киржикчилери хүлээп алган.

(СЭТА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **СОФИЯ.** Кинематография айтырыгларының талазы-биле делегей конференциязы бодунуң ажылын Софияда эгелээн. Ооң темазы—«Социалистиг антифашисчи фильм—хөгжүлдениң айтырыглары болгаш чүткүлдүг — угланышкыннары». Конференция фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чылынга холбаштыр.

Конференцияның ажылында совет кинематографистериниң делегациязы киржип турар.

● **АДЕН.** Оманны хостаарының улусчу шериниң дайынчылары Ракъют хоорайның соңгу талазында районнарда султанның хялезилиг шериглериниң туруштарынга элээн каш согуушкуннарны таварыштырган. Дайынның 14 камгалал дерилгелери үрей шаптырган болгаш дирит күш база техника талазынга-даа ол дыка хөй когаралга таварышкан.

● **НЬЮ-ЙОРК.** АКШ-та медицина хандырылгазының өртек-үиези чайылыш чокка үүнүп турар. Эмнелге черлериге чытканы даанг төлевир болгаш эмнээшкин өртээ чуртта амыдыралдың өртек-үиезиниң иниити өөдүзиниден 80 болгаш 50 хуу мурнап турар деп, Сан-Францискога чүве чугаалаан тура, Виксонин штаттың губернатору П. Люси медегээн. 1980 чылда ортумак америк өг-бүленің медицина хандырылгазынга чарыгдалы эмгы үениниден ийи катап өзер деп Люси онзалап демдеглээн.

● **СИНГАПУР.** Мергежилдиг 200 ажыг ажылчыннарны ажыллан үндүрер дугайын Сингапурдуң «Ассошиэйтед мотор индастриз» деп автоэптелге компаниязының дирекциязы чарлаан.

Үлетпүрүң будурүлге черлериниң ажылдакчыларының профэвилели дирекцияның ол шиитпириге удурланып үүнген. Профэвилел үндүртүүнүң ажылга катап тургузарын негээн болгаш боттарының таваржып турар экономиктиг бергедээшкинин ажылчы чоннарның эктинче чаа салыр дээн хөрөгүтүннериниң ораладжымышкыннарынга удурланган.

● **БОНН.** Барым Германийда квартира төлевири чыл келген тудум-ла улам өзүп турар. Бо чылдың апрельде ол төлевир эткен чылдың ол-ла айындан 8 хуу улгаткан.

(СЭТА).

Американың чидиг айтырыы

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи В. Вашеченконуң дамчытканы-биле алырга, Американың эң чидиг сошиал айтырыгларының биреези—ажыл чок чорук чурттуң чаа-чаа районнары, чурттакчы чоннуң бүгү кезектери хаара тудуп, улам-на өзүп турар.

Албан черлериниң сан-түүнүн өзугаар алырга, амгы үеде АКШ-та 8,2 миллион ажыл чоктар бар болгаш ажыл чок чорук ажылдап шылаар чурттакчы чоннуң 8,9 хуузун хаара туда берген. Херек кырында байдал болза албан черлериниң статистиказының көргүзүп турарындан дора. Профэвилел парлалгазының айтып турарын өзугаар алырга, статистика ажыл тып алырының хандыгдаа идегелии оскунган болгаш күш-ажыл биржаларынга бүрүткеднирни соксаткан миллион ажыг ажылчыннарны санга албайн турар. Ооң аңгыда, эрткен айда 3,9 миллион американнар долу эвес неделяда ажылдаанар болгаш долу эвес ажыл төлевирин алганнар.

Ажыл чок чоруктуң ындыг дүрген өзүлдезинге АКШ хажан-даа таварышпайн чораан. 1974 чылдың августан бо чылдың апрельге чедир ол 4,9 миллион-кижиден 8,2 миллион кижи чедир, азы 67 хуу өскен.

Ажыл чок чорук, уламчылап өзер болгаш чайгы айларда барык-ла 9 миллион ажыл чоктарга чедер деп, америк экономистер баш удур чугаалап турарлар.

Улан-Баторнуң хевис фабриказы улусчу Моолдуң найысылалында аныян будурүлге черлериниң бирээзи. Будурүлге черинің станоктарындан «Алтай», «Алтан-Булак», «Улан-Батор» болгаш өске-даа хевирниң муң-муң хевистери үүнүп турар. Улан-Баторнуң мастерлериниң кылыглары делегейниң хөй-хөй делгелгелеринге баргылаан болгаш үргүлчү бедик үнелелди ап келген. Фабриканың продукциязы Моолга болгаш даштыныга эки саарлыычал.

ЧУРУКТА: каасталга цегинде.

В. СОБОЛЕВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЛАОСТУҢ ЧАЗААНЫҢ БУРУУ ШАВЫЫШКЫНЫ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Лаоска сөөлгү болушкуннарны «Патриоттуг фронтуунуң чурттаа эрге-чагырганы эзлеп алганы» кылдыр барыш чүктүң пропагандазының бадыткап турарын Лаостуң Национал чаңгыс эвиниң Түр чазаа шиитпирлиг буруу шаап турарын Информация министерствозунуң күрүне секретары Уда Суваннавонг медегээн.

Лаоска тайбыңны катап тургузар болгаш национал чөпшээрежишкинин чедип алырының дугаймда дугуржулганың кол-ла сорулгазы патриоттуг фронтуунуң болгаш Вьентьяның мурнуку чазааның девискээрлерни чаңгыс аай кылдыр катап каттыштырары болурун Удай Суваннавонг демдеглээн. Ынчангаш Вьентьян девискээриниң хоорайларынче Патриотчу фронтуунуң шериглериниң кирген чоруун ол дугуржулганы болгаш аңаа капсырлаштырган протоколду херек кырында боттандырарының хөрүнге чаа челиникин кылдыр көөр ужуруг деп күрүне секретары демдеглээн.

Улустуң амыдырал байдалын экижидеринче угланган элээн каш шиитпирлерни каттышкан чазактың май 28-те хүлээп алганын У. Суваннавонг парлалга конференциязынга чугаалаан. Ол ышкаш амгы үеде Лаостан дезин чоруткан реакцылыг генерал Ванг Паонуң шериглери биле Лаостуң Патриотчу фронтузунуң отрядтарының аразынга эрткен айда тулчуушкуннар бооп турган Вьентьян биле Саваннакеттиң аразында № 13 оруккa хостуг аргыжылганы ажылар деп шиитпирлээн.

ҮЗҮКТЕЛ ЧОК АЖЫЛ СТАЖЫ

Айтырыңар, харыылап берээли

Күш-ажыл стажы — совет кижилериниң амыдыралын, ажыл-чорудулгазын көргүскен көл үүл болур. Ону шын тургузарынга, ылаңгыя үзүктел чок ажыл стажынга хамаарышкан айтырыглар кээп турар. Ону харыылап бээрин юрист А. Б. ДАВААДАН редакция дилээн. Александр Бүрбүевичиниң тайылбырын мында парладывыс.

Совет пенсия эргези мооң мурнунда күрүнеңиң, күш-ажылдың, колхозтарның болгаш администрацияның эргези-биле хазы турган. Ам ооң тускай апарганы-биле холбаштыр күш-ажыл стажының дугайы ол эргеде чугула айтырыг болуру билдингир.

Күш-ажыл стажы: инити, тускай база үзүктел чок кылдыр — мындыг үш бөлүкке хуваттынар. Редакцияга кээп турар айтырыгларга хамаарыштыр ооң бирээзин—үзүктел чок ажыл стажының дугайын доңчузу-биле чырыдар болдум.

Ажылчын азы албан-хаакчы кижи түр үеде күш-ажыл кылар аргазын оскуган таварылгада, аңаа күрүнеңиң социал камгалалын тыпсырда, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың апрель 13-те доктаалы-биле бадылаан «Күрүне пенсиязын тыпсыр болгаш төлээриниң чурумунуң дугайындаа Дүрүмүүн 116 үүлүн барымдаалаар.

Үзүктел чок ажыл стажы дээш социал камгалалының пособиязын тыпсырда, ажылчын азы албан-хаакчы кижиниң сөөлгү ажылдан турар будурүлге азы албан организациязы чериниге ажылдаанын барымдаалаан саная. Пенсияга ол дээш немелде тыпсырда, ук кижиниң үзүктел чок ажыл стажының эгезинде, ортузунда азы сөөлүнде-даа таваржып болур.

Чижээ, кыраанының пенсиязын алыр кижиниң 15 чыл ажыг үзүктел чок стажы баштайгы ажылдаан чериниге 15 чыл ажыг болгаш, а ортузунда азы сөөлүнде черлерге үр эвес азы үүнүп, кириплаа чораан болза, баштайгы үезинде 15 чыл ашканы дээш немелдеги алыр.

Ажылчын азы албан-хаакчы кижиниң үзүктел чок ажыл стажын саная элээн каш чурумнарга чардынар. Ажылдан үнгеш өске бир ажылга киргениң аразы айлан ашпаан болза үзүктел чок ажыл стажы камгалаттынар. Бир эвес чылдагаан чокка (эзирик ажылга келгени, ооң-даа өске) прогул кылгаш үндүрткен таварылгада үзүктел чок ажыл стажын ол-ла хүнден эгелеп оскунуптар.

Ажылдан үнгеш, өске бир ажылга киреринің аразы, 2 айдаа ашпас болза, мооң алаанда чылдагааннардан үнгеннериниң үзүктел чок ажыл стажы камгалаттынар: ыраккы соңгу чүкке азы орта деңнээн черлерге ажылдап турганнар; күш-ажыл керээзиниң хуусаазы эрткени; будурүлгени азы албан черин бүрүн хагганы база штат кызырылазы-биле холбашкан турун болур.

Чамдык таварылгада үзүктелиишкин 3 айдан ашпаан болза, үзүктел чок ажыл стажын саная-рын ук Дүрүмде база айтын турар. Тодаргайлаарга: Совет чазактың шиитпирлерин өзугаар будурүлгени, улуг ажыл-агыйының өске-даа хевирлерин эде тургузар хемчеглерге холбаштыр аппараттан хосталганнар; Чепсектиг Күштериниң кезектериниден, албан черлериниден, будурүлгелериниден кызырылга өзугаар үнгеннер.

Ол ышкаш ажыл кылыр аргазын түр оскунган, күштүг болуп турар дүрүмнер өзугаар ажылдан үнгеннериниң азы инвалид болганнарының үзүктел чок ажыл стажы 3 ай хуусаада камгалаттынар. Ону эмчиниң консультация комиссиязының түүнел үндүргеп азы инвалид кылдыр доктаатkан хүнүнден эгелеп саная.

Эмчиниң шиитпирин өзугаар, ол кылып турар албан дужаалынга азы хүлээлгезинге кадыының байдалы-биле таварышпас болганнар, ол ышкаш инити билигниң эге класстарының дөртү класска эртемниң үндезиннери үргүлчү башкылаары-биле азы түр үеде өөреникчилериниң саны кызырылганы-биле шилчиттргеннер бир ажылдан өске ажылга киргени 3 айдан ашпаанда үзүктел чок ажыл стажы хевээр артар.

Күш-ажыл керээзин күш чок болдуруп турар үеде саатты хереезеннер азы бир хар иштинде назылыг уруглуг иелер, ооң ыцай азырап алгандаа болза уруу хар четпээннер, ол аразында ажылдай бергеде үзүктел чок ажыл стажы өскерилбес.

Ашаан азы кадайын (чурттан, ажылдан турган чериниден) өске ажылче шилчиткенде (томуйлаанда), бодунуң күзелин өзугар ажылдан үнгеннер чаа ажылга киргениң үзүктелиишкини стажка хамаарышпас.

Кыраанының пенсиязынче үнерде, бодунуң күзелин-биле ажылдан хосталганнарны азы ындыг өске-даа барымдаалар-биле (ук Дүрүмүүн 7 үүлүнде айытканындан аңгыда) үнүп алганнарны база хамаарыштырыр болур. Чижээ, пенсионер үр ажылдааны дээш пенсия ап турган, кыраанындаа пенсиязын алыр эргелиг турган болза, үзүктел чок ажыл стажы артар.

Бир ажылдан үнгеш, өске ажылга киргени, ук Дүрүмүүн 2—6 үүлдериниге чөрүшпейн турар болза-даа, ажылдан үндүрткен чылдагааны үзүктел чок ажыл стажын камгалап шыдавас таварылгалар база тургулаар. Чижээ, керээде айытканын, инитки чурумну өзугаар дааскан херекти чылдагаан чокка күүсеттээнде, ажылга эзирик келгенде, чылдагаан чок прогулдаанда, өртек үнелиг үүлдер кадагалаар, кижиздилге хүлээлге күүсеттир идегелии шыкымганда, мораль талазы-биле ооң-даа өске чурум үрээнде үзүктел чок стаж, камгалаттынмас.

Дээди, ортумак тускай эртемниң өөредилге черлериниге, аспирантурага, клиниктиг ординатурага өөренип турганнарның стажын саная-да: ажылдан хосталганындан өөренир кылдыр киргеп хүнү, өөредилгени доосканындан азы хуусаа бетинде үнгениниден ажылга киргеп хүнү—ол аразы 3 айдан ашпаанда үзүктел чок ажыл стажы хевээр артар.

Сезонныг ажылга турган ажылчын азы албан-хаакчы кижи ол хуусаазын доосказ, дараазында сезонда база ажылдаар кылдыр керээ чарганда, ындыгларның үзүктел чок ажыл стажы камгалаттынар.

Күш-ажылдың эмнелге профилактория чериниге эмнеткениниң соонда ай ашпаанда ажылдаан болза, ол ышкаш шөлээ казытпайн, шииткелин ол-ла чериниге ажылдан эрттиргениниң соонда, үзүктел чок ажыл стажы база өскерилбес. Тодаргайлаарга, ажылчын азы албан-хаакчы кижи эзип чаазар күш-ажылга, ол-ла чериниге 6 ай ажылдаар кылдыр шиитпиргенде ол 6 айын стажка киирбес болза-даа, үзүктелиишкин болбас.

Үзүктел чок ажыл стажын саная-рын чүгле күш-ажыл дептерин азы дүрүм өзугаар тургустунган документилерни барымдаалааш, будурүлге азы албан организация черлериниң администрациялары кылыр.

Күш-ажыл дептериниң үндүрген үезин 1962 чыл турда, ону доллуруп бижээни 1960 чыл болгулаар, ол шын эвес. Күш-ажыл дептерин шын тургузарла ажылчын азы албан-хаакчы кижини ажылга киирерде штатка, ажылдан үндүрерде күш-ажыл хоойлузунга дүүштүр бижиттинген дужаалды барымдаалаар.

Моол аалчылар

Чыл келген тудум-па моол-совет найырал улам быжыгып турар. Эртемниң, чогаалдың уран чүүлүн болгаш ажыл-иштиң цылгаранган кижилери удур-дедир аалдажып, аргамергежилин солчуп турары чаңчыл болган. Майның төнчүзүнде Убса-Нур аймактың чурт-шинчилел музейниң директору Тая Бямбадорж биле ол-ла аймактың чурукчулар эвилелиниң даргазы Эрэп Сүхэ» бистиң «Алдан-Маадыр» аттыг төп музейге кээп чордулар.

Үш дүнүктүн семинарын чоруттувус. Бистиң музейниң эртем, ажылдакчылары чурт шинчилээр ажылдың методиктиг арганларын дөпчулап таныштырды. Музейниң делгелге залларынга кыска-кыска кичээлдерин эрттирдивис. Бойдус залынга Кара-кыс Монгуш, бурунгу төөгү залынга Елена Байкара, совет үениң залынга Апыш Дамдынчан боттарының хөй чылдарда чорудуп келген дуржулгазын чугаалаан. Музейге келген бөлүк кижилер болгаш чаңгыс кижи-биле кандыг-кандыг ажыл чорударын Алексей Санчай тайылбырлаан. Муң-муң ховар материалдарны шыгжаан Фондунуң өрээлдерин Тамара Нурсат хүндүлүг аалчыларга көргүскен. Моол өнүктер бистиң «Алдан-Маадыр» музейниң чонуң ортузунга суртаал ажылы кылып турарывысты база төөгүнүң турааскаалдарын канчаар чыып, канчаар камгалап турарывысты кончуг сонуургаанар.

Музейниң директору Н. М. Конгар моол өнүктерге Бин-Хем районда Тыванын революстуг намының баштайгы хуралы болган ыяш бажыңны болгаш Аржаан базырын канчаар казып турганын база көргүстү.

Аяк шайны аартап оргаш, сеткил манап олурарлар кайы хөй болгай. Ону өзалдадып болбас!

Зоя Чимитовна чаа келген солуннарны, журналдарны номчуварын барбас. Оон солун чүүлдерни бо-ла сицнигип номчуй берген олурар. Солун медээлерни өске улуска дамчыдып бээриниден Чимитовна черле ойталаваас. Суурда ол хөй-ниитти чагыдылгазының идепкейлиг тарадыкчыларының бирээзи. Суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү хүлээлгезин база ак сеткилдин-биле күүседип турар.

М. ДАШ-ООЛ,
Чөөн-Хемчик район.

ТУРИЗМ — ДЫШТАНЫЛГА

«Туризмни болгаш экскурсияны улам ыцай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1969 чылда доктаалды хүлээп алган. Ону амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглерни бистиң республикага ажылдап кылган. Ооң түңнелинде туризмниң болгаш экскурсияларның материалдыг базазын экижидер чамдык ажылдарны чоруткан. Кызылда 265 орунуг «Турист» гостиницазын тудуп турар, «Азас» турбаазазын алгыткан. Туристерниң дериг-херектелдери мурнукузуундан ковудээн. Ону хөлезилеп алыр пунктуларны «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү» комбинаттарда, Кызылда тургускан.

Туризм талазы-биле область чөвүлелиниң материалдыг базазы экижип орарындан республиканың туристериниң, экскурсантыларының саны өскен. 1969 чылда турбаазаларга 180 кижи дыштанган болза, 1974 чылда муң ажыг кижи четкен. 1969 чылда 300 кижи экскурсияларга чораан болза, 1974 чылда 15 муң чедир өскен.

Бо чылын ол саннар улам өзер ужурлуг. Кызылда экскурсия бюрозун тургускан. Аңаа ажылдаар кадрларны шилип алган, экскурсия чорудар маршруттарны немээн. «Азас», «Жарки» турбаазаларга хөй кижи дыштаныр, «Демир-Сал», «Моңгүлек» туристи клубтарның организастаары походтарга. Бүгү-эвилелдиң туристи маршруттарынга киржирлер эвээш эвес.

Туризм — дыштанылга. Төрээн чери-биле массалыг экскурсиялар, туристи аян-чоруктар кылырының таарымчалыг үезі — чай келген. Совет улустуң дайынчы болгаш күшажылчы алдарының чаңчылдарын, чуртунуң төөгүзүн, каасчараш байлак бойдузун улам ханызы-биле билип алыр күзелдиглер аңаа идепкейлиг киржирлер.

Турисчи оруктар

ИЙИГИ АЛЬПИНИАДА

Туризм бистиң республикада сөөлгү чылдарда сайзырап эгелээн. Ылаңгыя Ак-Довурактың «Моңгүлек», Кызылдың «Демир-Сал» турисчи клубтары эки ажылдап, солуп маршруттуг походтарны удаа-дараа чорудуп турар.

Тыва сөөлгү үеде чүгле бистиң республиканың эвес, харын бүгү Совет Эвилелиниң туристериниң сонуургалын чаалап алган. Олар Тываның шапкын хемнериниге салдап, бедик дагларынче үнүп, бойдус-байлаан сонуургап турарлар. Тывага бергезиниң талазы-биле бирээден бешке чедир категориялыг чадаг кылаштаар турисчи походтарны чорудуп болур. Туризм талазы-биле область чөвүлелиниң организастааны Тиилелгениң 30 чыл оюнга турасхааткан республиканың ийиги альпиниадазы Бай-Тайга, Моңгүн-Тайга районнарының девискээринге болуп эрткен. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Эрзин районнардан болгаш Кызыл хоорайдан аңаа 61 турисчи киришкен. Ындыг хөй киржикчилиг турисчи поход бистиң республикага бир дугаар эрткени ол.

Бүгү-эвилелдиң турисчи маршруттарының санына кирген Чөөн Сибирьде эң бедик черлериниң бирээзи (далай дениниден 3976 метр) Моңгүн-Тайганың кырынче үнүүшкүн кылыр планныг маршруттуг альпиниаданың организакчылары тургускан. Ак-Довурактан Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозунуң төвүнге чедир машиналыг келгеш, ооң ыцай чадаг базыптывыс. Суурдан 20 км ажыг черге майгыннарывысты каккаш хондувус. Ооң эртенинде рюкзактарывысты чүктепкеш, Барлык хемни өрү базыптывыс. Ол-ла хүннүң кежээзинде Тоолайлыг хемниң бажында малчыннар бригадазының төвү болур черде ырак эвеске лагеривис тургузуп алдывыс.

Хонган черлеривиске улуг одаг ужуткаш, ооң чанынга ойнап-хөглеп, ырлажып чораан бис.

Тоолайлыг хемче книр аккан Дүнзе деп хемчигештн өрү чоктааш, кежээкиниң 5 шак үеэнде Саадак артының кырынга үнүп кээривиске Каргы биле Мугур хемнериниң белдиринде турар Мугур-Аксы суур көстүп келди...

Апрель 30-де Мугур хемниң бажында Кара-Дыт деп черге ыдык-хептн септенил, оюн-тоглаа кылып дыштанып хондувус. Майның бирде кайгамчык аяс хүн болган. Ийи бөлүк бооп үстүп алгаш, эртен эртежик Моңгүн-Тайганың бажынче үнүптүвүс. Сес шак хире болганда ооң шыпшык бажынга үнүп келдивис. Ракеталарның даштаашкыны диңмиттелип турду. «Тиилелгениң 30 чыл оюнга турасхааткан республиканың ийиги альпиниадазы. Май 1975 ч.» деп бижиктиг, дадарбас демирден кылган тумбаны ацаа салдывыс. Туризм талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастери В. Светляковка удурткан Красноярскиниң туристериниң эккел салганы В. И. Ленин башкының бюстузун ооң кырынче бедирлер салып кагдывыс.

К. ХЕРТЕК.

«Моңгүлек» туристи клубтуң кежигүнү.

ЧУРУКТА: Моңгүн-Тайга бажының ийити хевири.

В. ЗАГВОЗДКИННИҢ фотозу.

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Москвага турисчи маргылдааларны эрттирер кол судьяларның Бүгү-эвилел чыыжы болган. Бистиң хөй национальдыг чуртувустуң эвилелдешкен республикаларының, АССР-лериниң, крайларының, областарының төлөөлери ацаа олурушкан.

Школачыларның ортузунга турисчи маргылдаалар эрттирер судьяларның билиин болгаш мергежилин бедидер чыыштың сорулгазы ол болган. Орта хөй айтырыгларны чугаалашкан. Ооң чугаалажышкынынга туризм талазы-биле тускай билиглиг, мергежилдиг кижилер киришкен.

Педагогика эртемниериниң кандидаты, туризм талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастери эш Остапец-Свешников чыышка чүве чугаалаан, школачыларның ортузунга туризмни сайырадырының ужур-дузазынга, моон соцгааргы сорулгаларга доктааган. Школачылар-биле ажылды чыл дургузунда үзүктелиншкин чокка чорудар, ыңчан оларның билин бедиир, аңаа хандыкшыл бөөрин илеткелчи айыткан.

Турисчи маргылдааларының, турисчи аян-чоруктарының чаа хевирлерин судьяларының төлевилелин Бүгү-эвилел категориязының судьязы Ленинградтан келген В. Герасимов чыылганнарга таныштырган. Школачылар маргылдааларын судьяларын улуг улустан ацылаарын саналдаан. Чыыштың киржикчилери ону деткээн.

Эртер маршрутту карак-биле хемчээриниң хевирин турисчи маргылдааларга кирериниң төлевилелиниң дугайында илеткелди доцент Д. Караваев кылган.

Чыыштың дыңнакчылары алды бөлүкке үстүп алгаш, туризмниң дөрт хевиринге маргылдаа эрттирген. Алган теоретиктиг билиглеривисти практикага быжыглаарынга ол ажыктыг болган.

Н. ЯРОСЛАВЦЕВ,

республиканың аныяк туристер станциязының ажылдакчызы, ССРЭ-ниң спорт мастери.

Ишкир сумкалар

Почтачы чоруп орда,
Бо-ла барып уткуй бээр мен...

Шынап-ла, почтачыны, бо ырның лириктиг маадыры ышкаш, бир хүн безин чеже кижи уткувас дээр?! Ырак-узакта дөргүл-торелиндеп, ада-иезиндеп, акы-дүңмазындап, өнүктериндеп чагаалар келирин четтиклейн маңаарлар кайы хөй. Чүгле чагаалар эвес, солуннар, журналдар болгаш албаның өске-даа чугула бижиктерин почтачы-ла чүктеп, үлеп чоруур болгай. Ынчангаш ону күзенчиг аалчы деп адап турары-даа аңаа эвес. Почтаны чогуур өй-шаанда тарадып, кижилерге өөрүшкүнү «үлеп» чоруур почтачыны чоп ала-чайгаар-ла мактай бээр.

Ындыгларга «Большевик» совхозтун төвү Борбак-Арыг суурда почтачы Зоя Чимитовна Багбыштай хамааржыр. Ол аңаа 1963 чылдан бээр ажылдап келген хоочун почтачы. Чадаанадан почта суурга дүүш үезинде келир, ол кээрибилек Зоя Чимитовна бодунуң улуг чүүгүн алгаш, кудумчузунче далаштыг базып чоруптар. Ук ажылдың харыысалгалыын ол эки билир, чүге дээрге, ооң үнелиг чүүгүн четтиклейн манап олурарлар кайы хөй болгай. Ону өзалдадып болбас!

Зоя Чимитовна чаа келген солуннарны, журналдарны номчуварын барбас. Оон солун чүүлдерни бо-ла сицнигип номчуй берген олурар. Солун медээлерни өске улуска дамчыдып бээриниден Чимитовна черле ойталаваас. Суурда ол хөй-ниитти чагыдылгазының идепкейлиг тарадыкчыларының бирээзи. Суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү хүлээлгезин база ак сеткилдин-биле күүседип турар.

М. ДАШ-ООЛ,
Чөөн-Хемчик район.

Башкым болгаш сүмелекчим

1931 чылдың күскээр кыжыны чүве. Бистиң аалывыс Хендергениң хөңү бажында Сарыг-Даг белинге турган. Хойну ээлчежип кадарар, кадывыс өглериниң бичии уруглары-биле үележип ойнаар, ада-иениң даандырганы үүрмек-даа бол, үүле-херекти күүседир — ажыл-ла хөй.

Тыва бижиктиң чогаатынганын, ону араттар чер болганда өөренип эгелээнин улугларның чугаазындан дыңнаш, аңаа кымның сонуургалы хайныкпас дээр. Культура революциязының чалгыы—чаа үжүк-бижик өөредилгези бистиинге ол чылдың чазынында эгелээн.

Тускай самбыра чок, саазын ховар (кыдырааштн камнаар) турганы-биле, ынчаарда шуугайны азы калбак ыяштыг: үстеп чаггаш, карартыр хөлөөш, агартыр хүлдөөш — аңаа бижидип өөредир турган. Бистиң аалдарывыска Ховалыг Базыр-оол, Донгак Мижит-оол олар (баштайгы өөренген ликпунктучулар) кээп эки тура-биле башкылап турган. Назылаан амыдын пенсионерлер аңаа чоргаарланыры, а бистер өөрүшкүнү илередири чөптүг.

Үжен чылдарның ортан үезинде чаа бижик, санның дөрт аргазын өөренир бөлгүмнер чер болганда калбарган, оларны доктаамал шалынныг башкылар башкарып турган. Кожун номчуур, улап бижиир апарганымга өөрүшкүнү чүге дениаар...

Ачамның чагыдып алганы «Шын» солуннуң келирин кандыг-даа аалчыдан артык маназар, ынчаардагы почтачывыс Кыргыс Монгул-оолду аажок хүндүлээр турган бис. 1938 чылдан эгелээш-ле «Шынның» доктаамал номчукчузу, хаая-даа бол, бижикчизи апарган мен.

Часкы хову ажылының, ыланғыя суттат үезинде аалывыстан кижи үзүлбес, чамдык хүннерде 30 хире кижи келир. Ачам буга даамалы азы суттат башкарыкчызы турган. Чыылган чонга «Шында» парлаан солун материалдарны номчуп бээримге, тараажылар аажок сонуургаар турган.

Мээн баштайгы башкым, сүмелекчим—«Шын» солуннуң үндезилеттингген хүнүнден бээр чартык чүс чыл болур юбилейинге холбаштыр, бодумнуң өөрүшкүмнү илеттим.

А. ТУГАРЖАП.

Улуг-Хем район.

НОМЧУКЧУ «ШЫН» ДУГАЙЫНДА

ХОВАР ТАВАРЫЛГА

Бо таварылга Ивановога болган. Ташкент аэропортунуң бортмеханиги М. Нажмитдинов аалчылар бажыңынче кежээликтей чанып орган. Хенертен бажыңның үшкү каңдында бичии оолду ол көрүп каан... Бажың чанынче Махмуд чүгүрүп четтикпес турган. Ол дүргени-биле шурай-ла берген болгаш ол-ла дораан холдарынга чымчак чүвениң кээп дүшкенин билип каан. Бичии оол ыглап-ла эгелээн. Бичии кижи диригдир деп, Махмуд амырай берген! Ооң соонда Диманың адаезиниң — Татьяна Николаевна болгаш Владимир Витальевич Ивановтарының өөрээнинден карактарының чаштары төктүп турган.

Таварылга шынап-ла ховар. Ынчалза-даа авиаторнуң ындыг байдалга ооң мурнунда таваржы чорааны мырыңай оон артык кайгамчык. Минск аэропортунга дөрт метр бедиктен аңдарылган бичии оолдуң амы-тынын ол алган.

М. Нажмитдинов авиацияда он чыл ажылдап турар болгаш коллективте хүндүткелдиг деп чүвени немеп каары артык эвес. Ооң найыралдыг өг-бүлезинде ийи бичии оглу өзүп турар. Оларның бичизи Дима Ивановтуң барык-ла чажыды.

А. ФРАНКОВСКИЙ.

СЭТА-ның корреспондентизи.

Иваново.

Редактоо В. С. ШАРАВИИ.

Күрүнеиң 1966 чылда үндүрген 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээшкини

1975 чылдың майның 15-те Баку хоорайга болган 71 дугаар ойнаашкынныг

тиражының ШҮҮШТҮРҮЛГЕ ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкиниң бүгү бежен бир разрядының моон адаанда сериялар, облигациялар дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

1. Серия №№	2. Облигация №№	3. Ойнаашкын хемчээли рубль-биле.	4. Серия №№	5. Облигация №№	6. Ойнаашкын хемчээли рубль-биле.	7. Серия №№	8. Облигация №№	9. Ойнаашкын хемчээли рубль-биле.
100671	25*)	500	130468	24*)	500	164328	20*)	500
100854	1—50	100	131250	1—50	40	165086	1—50	40
101108	43*)	500	131371	1—50	40	165869	46*)	500
102366	1—50	100	132473	1—50	100	166314	20*)	500
103042	05*)	1000	132499	1—50	100	166750	10*)	500
103986	42*)	500	132946	36*)	500	167707	03*)	500
105124	28*)	500	133209	15*)	500	168284	06*)	500
105251	36*)	500	133565	38*)	500	168578	1—50	40
105508	1—50	40	135195	07*)	500	169395	24*)	500
105650	10*)	500	135359	1—50	100	170212	01*)	500
105749	42*)	500	135879	1—50	100	170349	14*)	500
105834	32*)	500	136024	06*)	500	170394	08*)	500
105867	49*)	500	136457	26*)	500	172736	1—50	100
106639	31*)	500	136682	1—50	40	172984	1—50	100
106933	13*)	500	136932	04*)	500	173177	1—50	40
107291	06*)	500	137283	1—50	40	173388	1—50	40
107946	1—50	40	137425	30*)	1000	173658	1—50	40
108424	1—50	40	137551	40*)	500	174427	09*)	500
108464	33*)	1000	137953	30*)	5000	174609	14*)	500
108892	46*)	500	138726	1—50	100	174932	1—50	40
109627	05*)	1000	139585	12*)	500	175005	25*)	500
111142	47*)	500	140209	43*)	2500	175687	1—50	40
111203	31*)	500	141065	42*)	500	175947	1—50	40
111311	17*)	500	141219	1—50	40	176138	23*)	500
111326	21*)	500	141855	34*)	500	176833	44*)	500
111755	32*)	500	142353	26*)	500	177184	1—50	40
111935	1—50	100	142592	1—50	40	177246	21*)	500
113599	15*)	1000	143771	1—50	40	177411	07*)	2500
113626	30*)	500	143983	24*)	500	177613	28*)	500
114871	01*)	500	145106	1—50	40	178155	09*)	500
115674	20*)	500	145344	43*)	500	178163	10*)	500
115740	1—50	100	146077	39*)	500	178261	27*)	1000
116500	30*)	500	146434	1—50	40	182421	35*)	500
117381	20*)	500	147278	03*)	500	183885	10*)	500
118190	16*)	500	147752	22*)	500	184448	23*)	500
118354	25*)	500	149311	32*)	500	184528	08*)	1000
119454	48*)	500	149741	17*)	500	184882	26*)	500
120547	38*)	500	150828	24*)	1000	185193	1—50	40
120600	31*)	500	151014	09*)	1000	185656	1—50	40
121090	21*)	500	151729	1—50	100	186510	01*)	[illegible]
121396	21*)	500	152833	33*)	500	186569	1—50	[illegible]
121545	39*)	1000	153356	10*)	500	187135	17*)	500
121573	09*)	5000	153381	33*)	600	187301	38*)	500
121991	37*)	1000	154283	20*)	500	188138	48*)	500
122707	1—50	40	154298	1—50	40	188384	39*)	500
122780	49*)	2500	154324	1—50	40	188873	42*)	500
123499	10*)	500	154334	1—50	40	190110	14*)	500
124171	18*)	500	154800	46*)	1000	192803	1—50	40
124327	1—50	100	155525	33*)	500	194356	1—50	40
124481	24*)	500	155584	23*)	500	194960	45*)	500
124630	29*)	500	155905	49*)	500	195690	34*)	1000
124555	38*)	500	156000	34*)	500	196241	1—50	100
125012	46*)	500	156839	07*)	500	196684	40*)	1000
127155	48*)	500	156915	18*)	1000	196991	01*)	500
127679	39*)	2500	157143	50*)	500	197104	25*)	500
128211	38*)	500	158604	1—50	40	197706	1—50	40
128419	36*)	500	158978	30*)	500	198115	1—50	40
128519	1—50	40	159321	25*)	1000	198431	42*)	1000
128885	36*)	1000	159783	44*)	500	198678	35*)	500
129068	1—50	100	160874	09*)	500	198690	01*)	2500
129284	35*)	500	162745	13*)	1000	198758	1—50	40
129579	1—50	40	163284	16*)	500	199407	44*)	1000
130128	1—50	40	164214	40*)	500			

*) Ол серияның облигацияларының оон арткан 49 дугаарынга 40 рубльдиң ойнаашкыннары таварышкан.

Таблицада чээрби рубльдиң облигацияларынга таварышкан ойнаашкыннарны айыткан.

Он рубль өртектиг облигацияларга таварышкан ойнаашкыннарның чартык кезиин төлээр.

Ойнаашкын алган облигацияның чогуур өртээн ойнаашкынның түңүнде кирген.

479400 ойнап алыышкын

Күрүнеиң 3 хуулуг ойнап алыышкынныг иштики чээшкинниң талазы-биле 72-ги тираж 1975 чылдың июнь 30-де Новосибирск хоорайга болур.

Тиражка 479400 ойнап алыышкыннарны ойнаар, ооң иштинде:

Ойнап алыышкыннарның хемчээли	Ойнап алыышкыннарның саны
5000 рубль	102
2500 рубль	255
1000 рубль	1020
500 рубль	5559
100 рубль	38250
40 рубль	434214
Шуптузу	479400

Бо чээшкин талазы-биле чылдың-на ойнап алыышкынның сес тиражын кылыр: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де.

Чээшкиниң облигацияларын ажаалга кассаларында чонга хостуг садып турар болгаш олардан садып ап турар.

Телевидение

МАЙ 31-ДЕ МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
9.35—«Ада-иелер, силерге!»
10.05—Мультфильмнер программазы. Өңнүг.
10.45—«Чалыы назын, сеңээ».
11.15—11.25—Чапсар.
11.25—Документалдыг фильмнер программазы.
11.50—Медээлер.
12.00—Ю. Римас ойнап тур. Өңнүг.
12.10—«Кижи, Чер, Октаргай». Өңнүг.
12.55—«Кадыкшыл». Эртемнептередилгелиг программа. Өңнүг.
13.25—Урутларга фильм. «Он муң оолдар». Уран-чечен фильм.
14.40—14.50—Чапсар.
14.50—«Амытаннар аразында». Өңнүг.
15.50—«Кинопанорама». Өңнүг.
17.30—«Ye». Информастыг программа.
18.00—«Ирина Роднинаның чаалап алган аас-кежиз». Документалдыг телефильм.
18.55—«Эки бараанларны — хойну».
19.25—«Музыкалыг календарь».
20.00—«Бистиң кудумчувус». Комсомол шолу. Өңнүг.
21.00—«Уттундурбас киноленталар». «Сөөлгү дүн». Уран-чечен фильм.
22.40—Ю. Римас ойнап тур. Өңнүг.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30 — «Ye». Информастыг программа.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң механизастаттынган көжүп чоруур № 62 колонназы 119 аал ишти чурттаар бажың тудуунга мергежилдиг дашчыларны чалап тур, тудуп доосканда оон бажың бээр. База хөй дисветчерни, электриктерни, трактористерни, гучасток механигни, план кылдызынге начальникти хереглеп тур.

Айтырар адрезі: Кызыл, Заводская, 24.

Кызылдың хлеб заводу хлеб, хлеб-булка болгаш кондитер кылыгларының цехтеринге ажылчыннарны, хлеб салыр савалар чуукчузун хереглеп тур. Түр ажылга 16—17 харлыг элээди уруглар, оолдарны өөредилге чылы доостургга ажылдаары-биле чалап тур.

Кино

МАЙ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кандыг-даа карадаашкын чок хамаатының херээ» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.00, 14.10, «Санниковтуң чери» 10.30, 12.20, 15.40, «Ангелдер хартаачызы Анжелика» 17.30, 19.20, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаңгыс бот хереженге белек» 15.00, 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Капрон четкилер» 15.00, «Мээң адым клоун» (1-ги серия) 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Бачыттыг чер кырынга амыдырал» 15.20, 17.10, 19.00 шактарда.

БӨГҮН «ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА»

● «Бистиң амыдыралывыстың чайынналчак демдектери». Амыдыралдың совет хевириниң дугайында мурнуку үүл.

● «1975: беш чылдың доозукчу чылы». Бөлүк информациялар.

● «Улустарның найыралдыг өг-бүлезинде». Арын.

● «Хой ажылы: айтырыглар болгаш перспективалар». В. Кармановтуң «Депутаттар шефтеп тур» деп үүлү.

● «Тураскаал ыдыктыг». Тываның чурукчуларының Тиилелгениң 30 чылынга холбаштырган делгелгезинден Ю. Танхилевичиниң чурумалы.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзүгаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, даглыг черлерге дымырады чаар. Барыын таладан хат секундада 12-18 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15-20, өскелериге 25-30 градус чылыр.

Кызылга булуттаар, чагбас. Барыын таладан хат секундада 7-12 метр чедер. Агаарның температуразы 26-28 градус чылыг болур.

Красноярскиниң кооперация техникумунуң Кызылда өөредилге консультация пунктузу

ол техникумнуң бот-өөредилгелиг салбырынга кирерин күзээннерге кирериниң шылгалдалары Кызылга (кооперация училищезиниң бажыңынга) июнь 10-дан 19-ка чедир хары үгда бслурун дыңнадып тур.

Ортумак тускай өөредилге черлериниге хүлээп алырының дүрүмүнде айыттынган бүгү-ле документилери-биле техникумнуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузунга июнь 10-да оларның келири албан.

Мурнунда чарлалды «Шында» болгаш «Тувинская правда» солуннарга бо чылдың апрель айда парлаан.

55—58 дугаарлыг телефонлан айтырып ап болур.

НОГААН ТЕАТРГА

Июнь 1-де Бурятияның ыр болгаш танцының «БАЙКАЛ» ансамблиниң концерти болур.

Ыраажылар РСФСР-ниң алдарлыг артизи Чимита Шанюшкина, РСФСР-ниң улустуң артизи Баир Егоров, Бурят АССР-ниң улустуң артизи Клавдия Шулинова, ниити ыр, балет, улустуң хөгжүм хереҳселдериниң оркестри концертте киржип турар.

Концерттиң эгелээри: 15.00, 19.00 шактарда.

Билеттерни «Детский мир» магазинде болгаш филармонияда садып турар.

Май 31-де болгаш июнь 1-де билеттерни ногаан театрның кассазынга садар.

Коллективтиг чагыгларны № 49-40 телефон-биле хүлээп ап турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 23-54, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

ТИРАЖЫ 16693. ЧАГЫГ № 1518.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелинин типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01013.